

Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarının Takibinde Avukatla Temsil Zorunluluğu^(*)

The Obligation of Legal Representation by an Attorney in the Enforcement of Monetary Claims Arising from Subscription Contracts

Dr. Öğr. Üyesi İsmet MAZLUM^(**)

Öz:

Abonelik sözleşmeleri, tüketicilerin belirli mal veya hizmetleri sürekli ya da düzenli aralıklarla temin ettiği sözleşmelerdir ve bu sözleşmelerden kaynaklanan para alacaklarının tahsili, özel bir takip usulü gerektirir. 7155 sayılı Kanun ile getirilen Merkezi Takip Sistemi (MTS), bu tür alacakların elektronik ortamda, daha hızlı ve etkin şekilde tahsil edilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Ancak bu sistem, sadece avukat aracılığıyla kullanılabilen ve böylece avukatla temsil, bu takip yöntemi bakımından fiili bir zorunluluk halini almaktadır. Çalışmada, abonelik alacaklarının takibinde avukatla temsilin hukuki dayanakları, uygulamadaki sonuçları ve olası eşitsizlik etkileri ele alınmakta; özellikle küçük ölçekli alacaklıların sisteme erişimindeki zorluklara dikkat çekilmektedir. Ayrıca Türk hukukundaki temsil zorunluluğu, Alman ve İsviçre hukuk sistemleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, sistemin hukuki güvenlik ve etkinlik hedefi doğrultusunda yapılandırıldığı, ancak hak arama özgürlüğü ve eşitlik ilkeleri gözetilerek bazı dengeleyici düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir.

Anahtar kelimeler:

Abonelik Sözleşmesi, Merkezi Takip Sistemi (MTS), Avukatla Temsil Zorunluluğu, İcra Takibi, Hak Arama Özgürlüğü.

Abstract:

Subscription contracts allow consumers to obtain certain goods or services on a continuous or periodic basis, and the collection of receivables arising from such contracts requires a specific enforcement procedure. The Central Enforcement System (MTS), introduced by Law No. 7155, aims to facilitate faster and more efficient collection of these receivables through electronic means. However, the use of this system is restricted to applications made through attorneys, effectively making legal representation a mandatory condition for initiating proceedings under this method. This study examines the legal basis, practical implications, and potential inequities of the attorney representation requirement in the enforcement of subscription-based receivables. Particular attention is paid to the challenges faced by small-scale creditors in accessing the system. The study also provides a comparative analysis

^(*) Makale hakem denetiminden geçmiştir.

Makale Geliş Tarihi: 14.05.2025 - Makale Kabul Tarihi: 25.08.2025.

^(**) Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi, Ankara - Türkiye,

E-posta: ismetmazlum@cankaya.edu.tr,

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3243-356X>.

of the legal frameworks in Turkey, Germany, and Switzerland regarding the obligation of legal representation. Ultimately, while the system is structured to ensure legal security and procedural efficiency, the paper argues that it must also consider the principles of access to justice and equality before the law. Therefore, additional regulatory measures are needed to address practical disparities and ensure fair and inclusive implementation.

Keywords:

Subscription Contract, Central Enforcement System (MTS), Mandatory Legal Representation, Debt Collection Proceedings, Access to Justice.

I. GİRİŞ

Abonelik ilişkilerinden doğan para alacaklarının tahsili süreci hem borçlar hukuku hem de icra hukuku bakımından çeşitli özel düzenlemeleri içermektedir. Özellikle 7155 sayılı Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takipin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun ile getirilen Merkezi Takip Sistemi (MTS), bu alacakların tahsilinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu sistemin kullanımı ise, yalnızca avukat aracılığıyla gerçekleştirilebilecek şekilde düzenlenmiş ve böylece avukatla temsil, bu takip yöntemi için adeta bir ön koşul haline gelmiştir.

Abonelik sözleşmesi, tüketicinin belirli bir mal veya hizmeti sürekli veya düzenli aralıklarla edinmesini sağlayan sözleşmelerdir. Abonelik sözleşmeleri, hukuken sürekli veya dönemsel edimler içeren, iki tarafa borç yükleyen ve rızaî nitelikte sözleşmelerdir¹. Bu sözleşme ile satıcı/sağlayıcı belirli bir mal veya hizmeti düzenli aralıklarla veya sürekli şekilde sunmayı, abone ise bunun karşılığında bedel ödemeyi taahhüt eder. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 52'nci maddesinin birinci fıkrasına göre abonelik sözleşmesi, "tüketicinin belirli bir mal veya hizmeti sürekli veya düzenli aralıklarla edinmesini sağlayan" sözleşmedir. Abonelik sözleşmesinde satıcı/sağlayıcının asli yükümlülüğü, sözleşme süresince hizmeti kesintisiz ifa etmek veya malı periyodik olarak teslim etmektir. Abone ise sözleşme koşullarına uygun şekilde kullanım bedellerini ödemekle yükümlüdür². Abonenin ödeme borcu, genellikle her fatura dönemi sonunda

¹ Hüseyin Altaş, "Telekomünikasyon Alanındaki Abonelik Sözleşmeleri", (Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan, 2009), s. 157-167, s. 159; Kemal Erdoğan, "Taahhütlü Abonelik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sonuçları", (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Y. 2018, C. 26, S. 3), s. 271-330, s. 275-277; Güneş Koca, (Tüketicinin Korunması Açısından) Abonelik Sözleşmeleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, s. 42; Osman Açıkgöz, Tüketicinin Korunması Çerçevesinde Mobil Haberleşme Abonelik Sözleşmesinde Genel İşlem Koşulları, İstanbul 2013, s. 24; Enes Edis, Tüketicinin Korunması Hukukunda Taahhütlü Abonelik Sözleşmesi, Ankara 2023, s. 35; Yakup Bal, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Abonelik Sözleşmeleri, Ankara 2020, s. 29; Seren Karakaş, Tüketici Hukukunda Taahhütlü Abonelik Sözleşmeleri, Ankara 2021, s. 19; Musa Kama, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Abonelik Sözleşmeleri, İstanbul 2020, s. 10; Yasin Köse, "Abonelik Sözleşmeleri", (Adalet Dergisi, 2011, S. 41, s. 149-163, s. 149.

² Açıkgöz, s. 29; Edis, s. 42; Bal, s. 31; Karakaş, s. 22; Kama, s. 17.

belirlenir ve faturanın tebliğiyle birlikte belirli bir vade içinde ifa edilmesi gerekir. Satıcı/sağlayıcı, abonelik kapsamında sağladığı hizmetin bedelini faturaya yansıtarak talep eder, abone de bu bedeli ödemek zorundadır. Tarafların edimleri sürekli/periyodik olduğundan, abonelik sözleşmesi süreklilik arz eden bir borç ilişkisi kurar. Borç ilişkisinin doğumu, kural olarak hizmetin sunulması ve faturalandırılmasıyla gerçekleşir. Ödeme süresi geçtiği halde borcun ifa edilmemesi durumunda temerrüt halleri gündeme gelir ve alacaklı satıcıya sözleşmeyi fesih, hizmeti durdurma veya yasal yollara başvurma hakları doğabilir.

Elektrik, su, doğalgaz gibi kamu hizmetleri başta olmak üzere telefon, internet, gazete ve dergi abonelikleri, spor salonu üyelikleri gibi periyodik hizmetlerde abonelik sözleşmeleri yaygın olarak kullanılmaktadır³. Bu sözleşmelerde satıcı/sağlayıcı belirli veya belirsiz süre boyunca mal veya hizmet sunmayı; tüketici (abone) ise karşılığında bedel ödemeyi taahhüt eder. Her fatura dönemi sonunda, sunulan mal/hizmet karşılığı aboneden talep edilebilecek bir para borcu doğar. Abonenin faturayı süresinde ödememesi halinde borç muaccel hale gelir ve alacaklı satıcı, tahsil imkânına sahip olur. Bu şekilde abonelik ilişkisi, ileriye etkili sürekli bir borç ilişkisi doğurur ve her iki taraf için de karşılıklı hak ve borçlar yaratır.

Abonelik sözleşmelerin ilişkin hükümler 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁴ ve bu Kanun kapsamında çıkarılan Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği⁵ ile düzenlenmiştir. Abonelik sözleşmesinden doğan para alacakları, sürekli ifa gerektiren bu sözleşmelerde abonenin ödemeyi taahhüt ettiği fatura bedelleridir. Bu alacakların tahsili, diğer adi borçlarda olduğu gibi borçlunun rızaen ödememesi halinde icra takibi yoluna başvurulması gerekir. Bu alacakların takibi için özel bir usul düzenlenmiştir. 7155 sayılı Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun⁶ ile MTS⁷ üzerinden elektronik icra takibi imkânı getirilmiştir. Böylece abonelik

³ Zeynep Bahadır, "Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü", (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 23, S. 3), s. 129-159, s. 131; Volkan, Özçelik, "Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun'a Göre İcra Takibi", (Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2019, C. 7, S. 14), s. 375-395, s. 376; Altaş, s. 159; Erdoğan, s. 275-277; Koca, s. 42.

⁴ Resmî Gazete T. 28.11.2013, S. 28835.

⁵ Resmî Gazete, T. 24.01.2015, S. 29246.

⁶ Resmî Gazete, T. 19.12.2018, S. 30630.

⁷ MTS icra takibi İcra dairelerinde kullanılan merkezi takip sistemidir. Abonelikler için borçlu ve alacaklı bilgilerinin elektronik ortamda takip edilmesini sağlayan bir sistemdir. Bu sistem sayesinde, icra daireleri borçlu ve alacaklılar arasındaki takipleri ve ödemeleri daha etkin ve hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Merkezi takip sistemi üzerinden yapılan işlemler arasında, borçlunun mal varlığına ilişkin bilgilerin takibi, borçlunun banka hesaplarındaki bakiyelerin kontrolü, borçlu ve alacaklı arasındaki ödeme planlarının takip edilmesi gibi işlemler yer almaktadır. MTS'in avan-

sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarının, ilamsız icra yoluyla daha hızlı ve etkin bir şekilde takip edilmesi amaçlanmıştır⁸. Bu çalışmada, abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarının takip süreci, avukatla temsil zorunluluğu bağlamında incelenerek hem Türk hukukundaki uygulama hem de karşılaştırmalı hukuk perspektifinden sistemin dayanakları ve etkileri ele alınacaktır.

II. ABONELİK SÖZLEŞMESİNDEN KAYNAKLANAN PARA ALACAKLARININ TAKİBİ

A. Takibin Aşamaları

Alacaklı, UYAP üzerinden MTS'yi kullanarak bir takip talebi düzenler. Takip talebinde alacak tutarı, dayanağı, borçlu bilgileri ve alacaklının ödeme alacağı banka hesabı gibi unsurlar belirtilir. Abonelik alacaklarında takip talebi elektronik ortamda hazırlandığından, ödeme yapılacak banka hesap numarası⁹ gibi bilgiler de açıkça yer alır ve ödeme emrinde borçluya bildirilir (ASKATK m.4).

Takip talebi alındıktan sonra MTS tarafından borçluya bir ödeme emri tebliğ edilir. Ödeme emri, borcun türü ve miktarı, takip masrafları, borcun yedi gün içinde ödenmesi gerektiği ve aksi halde cebri icraya devam olunacağı hususlarını içerir. Abonelik alacakları takibinde ödeme emrinde ayrıca borcun alacaklının MTS'ye kayıtlı hesabına yatırılması gerektiği vurgulanır (ASKATK m.5/I).

Borçlu, eğer borca, faize veya yetkiye ilişkin itirazı varsa bunu da yedi gün içinde bildirmeye davet edilir. Borçlu, ödeme emrinin tebliğinden itibaren yedi gün içinde ödeme yapmaz ve itiraz da etmezse takip kesinleşir ve alacaklı haciz isteyebilir. Borçlu yedi gün içinde itiraz ederse, icra takibi kendiliğinden durur

tajı, özellikle çok sayıda abonelik borcunun hızlıca işleme alınması, itirazların merkezî şekilde takip edilmesi ve icra dairelerinin yükünün azaltılmasıdır. Ayrıca alacaklılar yönünden harç kolaylığı da sağlanmıştır: MTS üzerinden yapılan takiplerde sadece MTS harcı alınmakta, başvuru harcı ve tahsil harcı alınmamaktadır. Borçlunun adresine tebligat yapılamaz veya adresinin yurt dışında olduğu anlaşılırsa, alacaklı talebiyle normal icra harçları ikmal edilerek dosya klasik icra takibine dönüştürülür; MTS işlemi kapatılır (https://d.barobirlik.org.tr/2019/mts_kullanım_kilavuz.pdf).

⁸ Adem İçen, 7155 Sayılı Kanun'a Göre Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Haciz Yoluyla İlamsız Takip Usulü, İstanbul 2023, s. 15.

⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan'a göre, "alacaklı veya avukatının (MTS ile ilişkili) hesap numarasının gösterilmesinin sebebi, borçlu borcunu kabul ederek ödemek isterse, bunun doğrudan alacaklıya ödenmesini sağlamak içindir. Ancak burada, takibin avukat aracılığıyla yapılmasına rağmen, ödemenin alacaklıya da yapılabilmesi için onun da hesap numarasının gösterilebilmesi eleştirilmiştir. Her ne kadar asıl hak sahibinin alacaklı olduğu, alacaklının vekiline tahsil yetkisi vermeyeceği gerekçeleri ileri sürülebilirse de takipte avukatla temsil zorunluluğu bulunmaktadır. Avukat takibin doğru ve hukuka uygun başlatılmasında sorumluluğu olan kişidir, hatta müvekkilinin yanlış bilgilendirmesi karşısında dahi dışı karşı sorumlu tutulabilmektedir. Böyle bir durumda avukatı dışarda bırakacak şekilde paranın alacaklıya ödenmesi yolunun açılması doğru değildir. Bu uygulamada, avukatların vekâlet ücretlerini tam alamamaları gibi bir sonuç da doğabilecektir." Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes/Meral Sungurtekin Özkan, İcra ve İflas Hukuku, 11. B., İstanbul 2024, s. 270-271.

(ASKATK m.7/III). Abonelik alacaklarında borçlu, itirazını herhangi bir icra dairesine yapabilir; itiraz dilekçesi UYAP üzerinden MTS'ye aktarılır. İtiraz dilekçesinin bir nüshası en geç iki işgünü içinde sisteme yüklenir ve aslı, alacaklının takip talebinde belirttiği yetkili icra dairesine gönderilir. Borçlunun süresinde yaptığı itiraz alacaklıya, MTS üzerinden itirazın yüklenmesini izleyen beşinci günde tebliğ edilmiş sayılır. İtiraz üzerine durmakta olan takibin devam edebilmesi için alacaklının itirazı hükümsüz kılması gerekir (ASKATK m.7/I). Borçlunun itirazı ile duran takibe devam etmek isteyen alacaklı, iki yoldan birine başvurabilir (ASKATK m.7/III). Bu durumda alacaklı, icra mahkemesinde itirazın kaldırılmasını talep edebilir veya genel mahkemede itirazın iptali davası açabilir.

Abonelik sözleşmesine dayanan alacakların takibinde, alacaklı avukatları MTS ile entegre sistemler üzerinden borçlunun malvarlığını elektronik ortamda sorgulayabilmektedir. Bu sayede borçlunun bankalardaki hesapları, araç kayıtları, tapu kayıtları gibi malvarlığı unsurları hızlıca tespit edilip haczi talep edilebilir (ASKATK m.8/III; İİK m.78). Ödeme emrinin tebliği tarihinden itibaren beş yıl içinde haciz talep edilmezse takip düşer. İtirazın hükümden düşürülmesine ilişkin dava açılması hâlinde davanın açıldığı tarihten hükmün kesinleşmesine kadar geçen süre hesaba katılmaz (ASKATK m.8/IV). Haciz işlemiyle birlikte haczedilen mallar, alacaklı talep ederse icra dairesince açık artırma yoluyla satışa çıkarılır. Satıştan elde edilen bedel, öncelikle takip masrafları ayrıldıktan sonra alacaklıya ödenir. Böylece alacaklının alacağı cebri icra yoluyla tahsil edilmiş olur. Eğer satış bedeli alacağı karşılamazsa alacaklı, borçluya karşı kalan kısım için takip yapmaya devam edebilir; tam tersi, artan olursa borçluya iade edilir. Bu süreçte borçlu, ödeme emrine itiraz etmez ve borcu da ödemezse, yedi günün bitimiyle takip kesinleşir ve borçlu açısından haciz, satış gündeme gelir (ASKATK m.8, I).

B. Takibin Genel Şartları

Abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacağına dayalı icra takibi başlatmak için hem İcra ve İflas Kanunu'nun ilamsız takiplerde öngördüğü genel kuralların hem de 7155 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikle getirilen özel şartların sağlanması gerekir. Bu kapsamda, 7155 sayılı Kanun kapsamında icra takibinin yapılabilmesi için bulunması gereken bazı şartlar vardır.

1. Abonelik Sözleşmesi Olmalıdır

Abonelik sözleşmeleri, hukukumuzda süreklilik arz eden mal veya hizmet sunumuna dayalı olarak kurulan borç ilişkilerinin hukuki zeminini oluşturur. Özellikle elektrik, su, doğalgaz, internet, dijital yayın platformları ve benzeri hizmet sağlayıcılar ile tüketici arasında kurulan bu sözleşmeler, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında yer alır. Bu sözleşmelere da-

yanılarak ilamsız icra takibi başlatılması halinde, takip talebinin hukuka uygun şekilde yürütülebilmesi için bazı ön koşulların varlığı aranır. Bu koşullardan biri de taraflar arasında geçerli bir abonelik sözleşmesinin mevcut olmasıdır¹⁰. Söz konusu şart, takip hukukuna ilişkin şekli bir unsur değil, aynı zamanda maddi hukuka ilişkin bir geçerlilik unsurudur. Aksi durumda, takip dayanaktan yoksun hale gelir ve hukuka aykırılık söz konusu olur.

Abonelik sözleşmesi, belirli bir bedel karşılığında sürekli veya düzenli olarak mal veya hizmet sunulmasını konu edinen bir sözleşmedir¹¹. Bu sözleşmenin tarafları, bir yanda hizmet veya mal sağlayıcısı, diğer yanda tüketici konumundaki gerçek kişilerdir. Abonelik sözleşmeleri genellikle tip sözleşme niteliği taşır ve önceden hazırlanmış, tüketiciye müzakere imkânı verilmeyen sözleşme metinleriyle kurulurlar¹². Söz konusu sözleşmelerin geçerliliği, genel sözleşme hukukunda olduğu gibi, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarına dayanmalıdır¹³. Ayrıca abonelik sözleşmelerinin kurulmasında, tüketicinin bilgilendirilmesi ve açık rızasının alınması da önemlidir. Bu yönüyle sözleşmenin kurulup kurulmadığı, sadece şekli unsurlara değil, irade uyuşmasına ve tüketicinin gerçek onayına da bağlıdır¹⁴.

Abonelik sözleşmesine dayalı bir alacağın ilamsız takip yoluyla tahsili isteniyorsa, öncelikle bu alacağın kaynağını oluşturan abonelik sözleşmesinin gerçekten var olup olmadığı belirlenmelidir¹⁵. İcra takibi bakımından bu şart iki açıdan önemlidir. Taraflar arasında hiç kurulmamış bir sözleşmeye dayalı olarak takip başlatılması, takip hukukunun kötüye kullanımı niteliğindedir. Bu tür takipler, tüketici üzerinde ödeme baskısı kurarak haksız kazanç sağlamaya yönelik olabilir. Tüketici hukuku, zayıf konumda bulunan tüketicinin korunmasını esas aldı-

¹⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 267-268; Ejder Yılmaz/Ramazan Arslan/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, İcra ve İflas Hukuku, 10. B., Ankara 2024, s. 453; Muhammet Özekes, "Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Yeni Takip Yolu (7155 sayılı Kanun'un Düzenlemesi)", (İzmir Barosu Dergisi Y. 2018, C. 83, S. 3), s. 225-256, s. 228; Bahadır, s. 131 vd.; İçen, s. 45.

¹¹ Açıkgoz, s. 29; Edis, s. 42; Bal, s. 31; Karakaş, s. 22; Kama, s. 17.

¹² Açıkgoz, s. 29; Edis, s. 42; Bal, s. 31; Karakaş, s. 22; Kama, s. 17.

¹³ Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. B., İstanbul 2024, s. 45; Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 29. B., Ankara 2024, s. 178; Ahmet Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 28. B., Ankara 2024, s. 93; Tolunay Ozanemre Yayla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. B., İstanbul 2023, s. 29; Mehmet Şengül, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. B., İstanbul 2025, s. 53.

¹⁴ Açıkgoz, s. 29; Edis, s. 42; Bal, s. 31; Karakaş, s. 22; Kama, s. 17.

¹⁵ Abonelik sözleşmesi, taraflar arasında sürekli ya da düzenli edim yükleyen, borçlar hukukuna özgü karma nitelikli bir sözleşmedir. Geçerli bir abonelik sözleşmesi kurulması için şu unsurların bulunması zorunludur. Bu bağlamda, tarafların anlaşması (irade uyuşması), konunun hukuka ve ahlaka uygunluğu abonelik konusu hizmet ya da malın açıkça belirlenmiş olması ve tarafların kimlik bilgilerinin ve iletişim bilgilerinin sözleşmede belirtilmesi gerekir.

ğından, sözleşmenin varlığı ispatlanamayan durumlarda tüketicinin borç altına sokulması, hem anayasal düzeyde güvence altına alınan hukuki güvenlik ilkesine hem de özel hukukta geçerli olan dürüstlük kuralına aykırıdır¹⁶. Bu nedenle, takip talebinde bulunan taraf, alacağın bir abonelik ilişkisine dayandığını somut biçimde ortaya koymak zorundadır. Sözleşmenin örneği veya sözleşmeye yapılan açık atıflar, takip talebine eklenecek belgelerle birlikte sunulmalıdır.

MTS'ye yapılan başvurularda, sistem alacağın abonelik sözleşmesine dayandığını varsayar. Ancak fiilen böyle bir sözleşme bulunmuyorsa, borçlu ödeme emrine süresinde itiraz ederek takibin durdurulmasını sağlayabilir. Yine, geçerli bir abonelik ilişkisi olmadan başlatılan takip, hakkın kötüye kullanılması yasasını (TMK m.2, II) ve dürüstlük ilkesini ihlal edebilir. Bu durumda borçlu, alacaklının kötü niyetli olarak icra takibi başlattığını ileri sürerek menfi tespit veya tazminat davası açabilir. Abonelik sözleşmesine dayalı takiplerde, taraflar arasında gerçekten geçerli bir sözleşmenin bulunması hem takip hukuku açısından hem de tüketici hukukunun temel ilkeleri bakımından zorunlu bir koşuldur. Sözleşmenin varlığı, sadece şekli değil, aynı zamanda maddi anlamda da bir irade uyuşmasına dayanmalı; tüketicinin açık onayı ile kurulmuş olmalıdır. 7155 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinin ikinci fıkrası ve 8'inci maddesinin ikinci fıkrası gereği bir icra takibinin bu kapsamda olup olmadığını belirleyen şartlar, icra dairesinin kendiliğinden gözetmesi gereken şartlardır (ASKATK m.8, II). Bu bakımdan söz konusu şartları bu yol kapsamındaki takipler bakımından özel takip şartları olarak nitelendirmek gereklidir¹⁷.

Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Bir Para Alacağı Olmalıdır

7155 sayılı Kanun'un 2'nci maddesine göre bu takip yolu, 7/11/2013 tarihli ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda ve diğer mevzuatta düzenlenen abonelik sözleşmeleri ile bu sözleşmelerin ifası amacıyla tüketiciye sunulup bedeli faturaya yansıtılan mal veya hizmetten kaynaklanan ve avukatla takip edilen *para alacaklarına* ilişkin icra takiplerini kapsar. Bir başka ifadeyle, sadece para alacakları bakımından bu takip yapılabilir. Başka tür edimler (örneğin cihazın iadesi gibi) icra takibine konu olmaz¹⁸. Ayrıca alacağın vadesi gelmiş olmalı, faturada belirtilen son ödeme tarihi geçmiş olmalıdır.

¹⁶ Osman Açıkgöz, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Haksız Şartlarla İlgili Getirdiği Yenilikler", Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'a Armağan, (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Sayı, Y. 2015, C. 21, S. 2), s. 805-838, s. 824; Süleyman Topak, "Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Bağlayıcı Olmamasının Sonuçları", (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2016, S. 122), s. 281-313, s. 289.

¹⁷ İçen, s. 89.

¹⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 268; Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 453; Özekes, s. 228-229; Bahadır, s. 138-140; İçen, s. 81-84.

Abonelik sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklar, tüketici hukukunda belirli parasal sınırın altında kalıyorsa Tüketici Hakem Heyeti'ne götürülebilir. Yargıtay, tüketici hakem heyetine başvuru sınırında kalan uyuşmazlıklarda ilamsız icra takibi yapılamayacağı, başvurunun önce tüketici hakem heyetine yapılması ve daha sonra ilamlı takip yoluna başvurulmasının zorunlu olduğunu belirtmişti¹⁹. Ancak, 7063 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 68'inci maddesinin 1'inci fıkrasına, " tarafların İcra ve İflas Kanunu'ndaki hakları saklı olmak kaydıyla" ibaresi eklenerek, Yargıtay'ın bu içtihadının etkisi ortadan kaldırılmış; tüketici uyuşmazlıkları bakımından kapatılan ilamsız icra yolunun önünde bir engel kalmamıştır. Artık, ilgili düzenleme sayesinde tüketici uyuşmazlıklarından kaynaklanan para alacakları için ilamsız takip yapılması mümkündür²⁰. Şartların sağlanması halinde, alacaklı abonelik borcu için MTS üzerinden ilamsız takip başlatabilir. Aksi halde (örneğin abonelik ilişkisi yoksa veya borç, para alacağı değilse) genel haciz yoluyla takibe başvurulması gerekir. Ancak şartlar mevcut olup da alacaklı MTS dışında normal icra takibi yapmaya kalkarsa, icra dairesi talebi kanunen reddetmelidir (ASKATK m.2/II). Bu düzenleme, 7155 sayılı Kanun'un uygulama alanına giren durumlarda yığılmaları önlemek ve tek bir sisteme yönlendirmek amacıyla getirilmiştir. Bu bağlamda, abonelik sözleşmelerinden doğan para alacakları normalde ilamsız icra yoluyla takip edilebilir niteliktedir. İlamsız icrada alacaklının elinde herhangi bir mahkeme hükmü bulunması gerekmez; alacak iddiasıyla icraya başvurmak yeterlidir.

¹⁹ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 18.03.2015 tarihinde verdiği, 2015/10571 Esas, 2015/8738 Karar, "... Uyuşmazlık, tüketici sorunları hakem heyetinin görev alanına giren bir uyuşmazlıkla ilgili olarak hakem heyetine müracaat edilmeksizin icra takibi yapıp yapılamayacağı, icra takibinin yapılması hâlinde de tüketici sorunları hakem heyetinin itirazın iptali ile takibin devamına ve icra inkâr tazminatı istemine ilişkin karar verme yetkisinin bulunup bulunmadığı hususundadır. Tüketici Sorunları Hakem Heyetine müracaatın yapıldığı tarihte yürürlükte olan 4077 sayılı yasanın 22. maddesinin beşinci fıkrasıyla, ... TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda Tüketici Sorunları Hakem Heyetine başvuru zorunluluğu getirilmiştir. Somut olayda, uyuşmazlık konusu asıl alacak 850 TL olduğuna göre, davalının icra takibi yapmadan önce tüketici sorunları hakem heyetine müracaatı zorunludur. Uyuşmazlığın değeri itibarıyla tüketici hakem heyetinin görev alanına girmesine rağmen tüketici hakem heyetine müracaat etmeksizin icra takibi yapılması ve icra takibine itiraz edilmesi hâlinde itirazın iptali isteminin nereden isteneceği hususunda, 28.05.2014 tarihinden önce yürürlükte bulunan 4077 sayılı Kanunda ve 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Kanunda özel bir düzenleme yapılmamıştır... Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, tüketici sorunları hakem heyetine müracaat edildiği tarihte yürürlükte olan 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 22. maddesi ile, davanın açıldığı tarihte ve karar tarihinde yürürlükte olan 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 68. maddesinde belirlenen miktarın altında kalan uyuşmazlıklar için, icra takibi yapılmadan veya dava açılmadan önce tüketici hakem heyetine müracaat edilmesi zorunludur ... tüketici hakem heyetine müracaat edilip uyuşmazlıkla ilgili olarak bir karar almadan icra takibi yapılamayacağı gibi, tüketici mahkemesinde de dava açılmaz..." (Erişim Tarihi: 12.01.2025, <https://www.lexpera.com.tr/>).

²⁰ Bahadır, s. 144-146.

2. Tüketiciye Sunulmuş ve Bedeli Faturaya Yansıtılmış Bir Mal veya Hizmet Bulunmalıdır

Tüketiciye sunulmuş ve bedeli faturaya yansıtılmış bir mal veya hizmetin bulunması, abonelik sözleşmelerine dayalı takiplerde aranması gereken temel ve zorunlu bir koşuldur²¹. Mal veya hizmetin fiilen sunulması, takibe konu edilen alacağın dayanağının, tüketiciye gerçekten sunulmuş bir hizmetin ya da teslim edilmiş bir malın bulunması anlamına gelir. Salt bir sözleşme ilişkisi, takip için yeterli olmayıp, bu sözleşmeden doğan edimin yerine getirilmiş olması aranır. Örneğin bir dijital yayın platformu tarafından hizmetin açılması, bir GSM operatörü tarafından hat kullanıma açılarak iletişim sağlanması veya bir internet sağlayıcısının bağlantıyı aktif hale getirmesi, edimin sunulduğunu gösterir. İcra takibini başlatan alacaklı, borcun varlığını ve miktarını ispatla yükümlüdür. Bu çerçevede, sadece tahakkuk ettirilen faturalar değil, aynı zamanda bu faturaların karşılığında tüketiciye fiilen hizmet sunulduğuna veya mal teslim edildiğine ilişkin belgeler (servis kayıtları, kullanım dökümleri, teslim tutanakları) da önem taşır. Abonelik sözleşmesine göre sunulan bu mal veya hizmetin de bir faturaya yansıtılmış olması gerekir.

Tüketiciye sunulmuş ve bedeli faturaya yansıtılmış bir mal veya hizmet bulunması koşulu, esasen kötü niyetli alacak taleplerine karşı tüketicinin korunmasını ve haksız takiplere maruz kalmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Zira yalnızca sözleşmenin varlığına dayanarak icra takibi başlatılması durumunda, hizmetin fiilen sunulup sunulmadığına bakılmaksızın tüketici üzerinde ödeme baskısı oluşturulması ihtimali doğar. Bu hem hukuki güvenlik hem de adil yargılanma hakkı açısından ciddi sakıncalar yaratır. Bu bağlamda söz konusu şart iki temel unsurdan oluşmaktadır. İlk olarak, sözleşmede öngörülen edim gerçekten yerine getirilmiş olmalıdır. Örneğin, bir internet aboneliği söz konusuysa, ilgili dönemde internet hizmetinin aktif olarak sağlanmış olması gerekir. Sözleşmenin yapılmış olması, hizmetin de ifa edildiği anlamına gelmez. İfa edilen edime karşılık bir bedelin talep edilebilmesi için bu bedelin belgeli hale getirilmiş olması gerekir. Bu belge ise uygulamada genellikle fatura ile somutlaşır (ASKATK m.4/III).

3. Avukatla Temsil Zorunluluğu

Avukatların yargılamada ve icra takiplerinde üstlendiği rol, adil ve etkin bir yargılamanın ve icra takibinin sağlanması bakımından büyük önem taşır. Özellikle hukuki bilgi ve tecrübe gerektiren işlemlerde avukatlar, tarafların haklarının

²¹ Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, İcra ve İflas Hukuku, 4. B., Ankara 2021, s. 404; İbrahim Aşık/Yakup Oruç/Ozan Tok/Ömer Faruk Saçar, İcra ve İflas Hukuku, 2. B., Ankara 2023, s. 337; Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 269; Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 453; Özekes, s. 229; İçen, s. 84.

tam olarak ileri sürülmesine ve savunulmasına yardımcı olarak yargılamanın sağlıklı işlemlerini sağlar. Öğretide, özellikle, davanın her iki tarafının da bir avukat ile temsil edilmesinin silahların eşitliği ilkesine hizmet ederek, taraflar arasındaki dengesizliğin giderilmesine katkı sağladığı vurgulanmıştır²². Bu sayede hukuki bilgiye sahip olmayan bir tarafın, usul kurallarını bilmemesinden kaynaklanabilecek hak kayıplarının önüne geçilebilmektedir. Avukatla temsil zorunluluğu konusu da bu bağlamda tartışılmakta, bir yandan adil yargılanma hakkının temini için avukatların etkin bir güvence teşkil ettiği belirtilirken, diğer yandan zorunlu avukat uygulamasının hak arama özgürlüğünü kısıtlayıcı etkisi olabileceği ileri sürülmektedir²³.

Abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yolu, avukat aracılığıyla takip edilen abonelik alacaklarını kapsar. Dolayısıyla hem alacağın niteliğinin abonelik sözleşmesinden doğması hem de alacağın avukat aracılığıyla takip edilmesi şarttır²⁴. 7155 Sayılı Kanun'un 2'nci maddesinde açıkça belirtildiği üzere "alacaklı vekili", MTS üzerinden bu takibi başlatabilir. Böylece ilgili icra harcı ve tebligat giderleri sistem üzerinden ödenerek takip talebi oluşturulur ve sistem tarafından otomatik olarak ödeme emri üretilir. Kanun, kapsamına giren takiplerin sadece bu özel yöntemle başlatılabileceğini, aksi halde icra dairesinin talebi reddedeceğini emretmektedir (ASKATK m.2/II). Bir başka ifadeyle, şartları uygun olan abonelik alacaklarında alacaklı bir avukat aracılığıyla takip yapıyorsa, klasik ilamsız icra yoluna başvurmak mümkün değildir; bu özel yol zorunlu hale gelmiştir. 7155 Sayılı Kanun'un 2'nci maddesinin gerekçesinde, abonelik sözleşmelerinden ve bu sözleşmelerin ifası amacıyla tüketiciye bedeli mukabilinde verilip karşılığı faturaya yansıtılan para alacakları, ancak avukat marifetiyle takip ediliyorsa bu Kanunda gösterilen usulle takip edilebilecektir. Belirtelim ki, alacak türü itibarıyla bu Kanun kapsamına girmekle birlikte avukatla takip edilmeyen alacakların, İcra ve İflâs Kanunu'nun genel hükümlerine göre takibi mümkündür. Bir başka ifadeyle, bir icra takibinin bu Kanunda düzenlenen usulle başlatılıp yürütülebilmesi için; alacağın, tür itibarıyla maddede tanımlanan

²² Mine Akkan, *Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu*, 1. B., Ankara 2010, s. 158; Emel Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi*, 1. B., Ankara 2016, s. 120; Güney Dinç, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Silahların Eşitliği", (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2005, S. 57), s. 283-306, s. 288.

²³ Ali Cem Budak/Duygu Diker Koçak/Eylem Apaydın/Varol Karaaslan/Fatih Aydemir, *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, 3. B., İstanbul 2023, s. 3-5; Derya Ateş/Süleyman Çetin, *Avukatlık ve Noterlik Hukuku*, 6. B., Ankara 2024, s. 24; Abdurrahman Kavasoglu, "Medeni Usul Hukukunda avukatla Dava Takip Zorunluluğu", (Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2008, C. 3, S. 26), s. 17-25, s. 18; Nazlı Gören Ülkü, "Medeni Yargılama Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu", (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2010, C. 16, S. 3-4), s. 309-325, s. 319.

²⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 269-270; Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 453; Özekes, s. 230; İçen, s. 85.

para alacaklarından olması ve ayrıca bu alacağın avukat marifetiyle takip edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle genel olarak avukatla temsil zorunluluğu hakkında bilgi verildikten sonra, abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takipte avukatla takip zorunluluğu incelenecektir.

a. Avukatla Temsil Zorunluluğunun Hukuki Dayanakları

Kişilerin yargı mercileri önünde iddia ve savunma hakkı Anayasa'nın 36'ncı maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre herkes, meşru yasa ve yollardan faydalanmak suretiyle davacı veya davalı olarak yargı mercileri önünde iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Anayasal düzeyde açıkça avukata yer verilmese de bu hak kapsamında bir davayı bizzat ya da vekil aracılığıyla takip etme özgürlüğü olduğu kabul edilmektedir. Medeni usul hukukunun kanuni düzenlemeleri de bu ilkeyle uyumludur. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda genel bir avukatla temsil zorunluluğu düzenlenmemiştir²⁵. Aksine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 71'inci maddesine göre, dava açmaya ehil olan herkes davasını bizzat açabileceği gibi bir vekil aracılığıyla da açabilir. Buna göre, medeni yargılamada tarafın avukatla temsili bir zorunluluk değil, tercih meselesidir. Eğer taraf kendisini bir vekil ile temsil ettirmek isterse, bu vekilin kural olarak baroya kayıtlı bir avukat olması gerekir. Bu gereklilik, Avukatlık Kanunu'nun 35'inci maddesinde ifadesini bulan "avukatlık tekeli" ilkesinden kaynaklanmaktadır²⁶. Avukatlık Kanunu'nun anılan hükmü gereğince, "kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek; mahkeme veya hakem huzurunda gerçek ve tüzel kişilerin haklarını dava etmek veya savunmak; adli işlemleri takip etmek ve bu işlemlere ait belgeleri düzenlemek" yalnızca baroya kayıtlı avukatların yetkisindedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114'üncü maddesinin birinci fıkrasının (f) bendi, bu durumu bir dava şartı olarak düzenlemiş, vekil sıfatıyla davayı yürüten kişinin davaya vekâlet ehliyetinin bulunmaması halinde, mahkemenin davayı usulden reddedeceğini hükme bağlamıştır.

Avukatla takip zorunluluğu hakkında yapılan değerlendirmelerde, hak arama özgürlüğü ve hukuk devleti ilkesi de sıkça gündeme gelir. Avukatla temsil zo-

²⁵ Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, Medeni Usul Hukuku, 12. B., İstanbul 2024, s. 119; Ali Cem Budak/Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku, 2. B., Ankara 2018, s. 40-45; Meral Sungurtekin Özkan, Avukatlık Hukuku, İzmir 2006, s. 48; Semih Güner, Avukatlık Hukuku, 6. B., Ankara 2015, s. 73; Ejder Yılmaz, "Bir Meslek Olarak Düünden Yarına Doğru Avukatlık", (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 1995, C. 44, S. 1-4), s. 193-208, s. 195.

²⁶ Ali Çetin Aslan, "Avukatlık Tekeline Genel Bir Bakış", (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, Y. 2014, Özel Sayı, C. 16), s. 1669-1711, s. 1672 vd.; Raziye Aksu, "Avukatlık Sözleşmesinin Unsurları ve Hukuki Niteliği", (Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2016, S. 27), s. 861-890, s. 872; Mehmet Şirin Erdoğan, "Avukatlık Tekel Hakkı", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı III, Ankara 2004, s. 138-155, s. 142; Ahmet İyimaya, "Avukatlık Tekel Hakkı", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı III, Ankara 2004, s. 157-170, s. 157 vd.

runluluğu uygulamasının olup olmaması, bir yandan mahkemeye erişim hakkını etkileyebileceği, diğer yandan da adil yargılanma hakkının güvencelerinden olan etkili savunma imkânıyla yakından ilişkili görülmektedir²⁷. Bu dengeyi gözetmek adına, mevzuatımızda avukatla temsil konusunda katı bir zorunluluk yerine esnek bir sistem benimsenmiştir. Ancak konunun hukuki zemini incelenirken, Avukatlık Kanunu'nda 2008 yılında yapılan önemli bir değişikliğe de değinmek gerekir. 1136 sayılı Kanunu'nun 35'inci maddesine eklenen üçüncü fıkra ile, sermayesi belirli bir tutarın üzerinde olan anonim şirketler ile büyük yapı kooperatiflerine, bir sözleşmeli avukat bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenleme her ne kadar avukat bulundurma mecburiyeti getirse de belirtilen tüzel kişilerin açtıkları davaları fiilen bir avukat aracılığıyla takip etmeleri zorunlu değildir. Sadece bir avukat ile sözleşme yapmış olmaları aranmaktadır²⁸. İlgili düzenleme, bu yükümlülüğe aykırılığın sonucunu adli para cezası olarak düzenlemiş, davanın görülebilmesi için avukatla temsili bir şart olarak öngörmemiştir (AvK m.35/III).

b. Avukatla Temsil Zorunluluğun Kapsamı ve Uygulama Alanları

Medeni usul hukukunda genel bir kural olarak avukatla temsil zorunluluğu bulunmamaktadır. Taraflar, ilk derece mahkemelerinde davalarını bir avukat olmaksızın kendileri takip edebilirler. Aynı şekilde, istinaf ve temyiz aşamalarında da bir avukatla temsil zorunluluğu yoktur; taraflar gerekli dilekçeleri kendileri düzenleyip sunabilir ve dosyalarını takip edebilirler. Örneğin, bir davada hükümü temyiz etmek isteyen taraf, bir avukat ile temsil edilmeden kanunda öngörülen şartlara uygun dilekçesini kendi hazırlayarak Yargıtay'a temyiz başvurusu yapabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda veya Yargıtay Kanunu'nda temyiz aşamasında avukatla temsili zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte, uygulamada özellikle istinaf ve temyiz aşamalarında taraflar avukat yardımından yararlanmayı tercih etmektedir. Zira yüksek yargı mercilerine başvuru, usulüne uygun dilekçe yazımı, kanun yoluna başvuru sürelerinin takibi gibi teknik hususlar içerdiğinden, avukat desteği olmaksızın hak kaybına uğrama riski yüksektir. Bu durum fiili bir zorunluluk algısı yaratsa da hukuken bir mecburiyet söz konusu değildir. Özel hukuk yargılamasında birkaç istisnai durum dışında, hiçbir mahkeme için avukatla temsil zorunlu kılınmamıştır²⁹. Sulh hukuk, as-

²⁷ Akkan, s. 170 vd.

²⁸ Gören Ülkü, s. 319.

²⁹ Medeni usul hukukunda avukatla takip zorunluluğu bulunmamasına rağmen bazı durumlarda, hâkim tarafın kendisini bir avukat ile temsil ettirmesine karar verebilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 79'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre, davasını kendisi takip eden kimse, duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışta bulunursa, hâkim kendisini uyarır; bu uyarılara uyulmaz ve gerekli görülürse kendisini vekil ile temsil ettirmesine karar verip, hemen duruşma salonundan dışarıya çıkartılmasını sağlar; vekil ile temsil ettirmemesi hâlinde, tarafın yokluğu hâlinde uygulanacak hükümlere göre işlem yapılır. Yine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 80'inci maddesine

liye hukuk, aile, iş mahkemeleri, kadastro mahkemeleri gibi farklı ilk derece mahkemelerinde de taraflar aynı ilke doğrultusunda diledikleri takdirde kendi davalarını kendileri yürütebilirler. Hukuk Muhakemeleri Kanunu tasarısı hazırlanırken, bazı uzmanlar özellikle yüksek meblağlı veya karmaşık davalar bakımından avukatla temsilin zorunlu olmasını önermiş, ancak bu görüş kanuna yansımamıştır³⁰. Örneğin, bir dönem tartışılan tasarı önerilerinden birinde, sulh hukuk, iş ve kadastro mahkemeleri ile değeri belli bir miktarın altındaki davalar hariç olmak üzere, diğer davaların avukat aracılığıyla açılıp takip edilmesinin zorunlu kılınması gündeme gelmişse de bu hüküm kanunlaşmamıştır. Dolayısıyla bugün için Türk hukukunda, Alman hukukundaki gibi sadece belirli üst dereceli mahkemelerde veya yüksek değerli uyuşmazlıklarda avukat mecburiyeti şeklinde bir ayırım mevcut değildir. Bu kapsamda, avukatla temsil zorunluluğunun özellikle Alman ve İsviçre hukuku bakımından da değerlendirilmesinde fayda vardır.

c. Mukayeseli Hukukta Durum

Modern hukuk sistemlerinde yargılama faaliyetinin adil, etkin ve güvenilir şekilde yürütülmesi, sadece mahkemelerin yapısal özellikleriyle değil, tarafların yargılama sürecine katılım biçimiyle de doğrudan ilgilidir. Bu çerçevede, tarafların mahkemede kendilerini bizzat mı yoksa avukat aracılığıyla mı temsil edecekleri, usul hukukunun temel meselelerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle karmaşık ve çok kademeli yargılama sistemlerinde, profesyonel hukuki yardımın zorunlu tutulup tutulmaması meselesi, hak arama hürriyeti, usul ekonomisi, adil yargılanma hakkı ve mahkemeye erişim gibi anayasal düzeydeki ilkelerle yakından ilişkilidir. Alman hukuk sistemi, özellikle üst derece mahkemelerde ve belirli davalarda, tarafların davalarını sadece avukat aracılığıyla

göre, hâkim, taraflardan birisinin, davasını bizzat takip edecek yeterlikte olmadığını görürse, ona uygun bir süre tanıyarak, davasını vekil aracılığıyla takip etmesine karar verebilir. Verilen karara uymayan taraf hakkında, yokluğu hâlindeki hükümlere göre işlem yapılır.

³⁰ Gören Ülkü, s. 321. 27.01.2004 tarihli Komisyon tarafından hazırlanan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ile avukatla temsil zorunluluğu getirilmişti. Ancak, "Dava ehliyetine sahip taraf, sulh hukuk, iş ve kadastro mahkemeleri ile, değeri ellibin Türk Lirasından az olan davalar hariç olmak üzere, davasını ancak bir avukat aracılığı ile açıp yürütebilir ve kendisi aleyhine açılan davayı takip edebilir. Birinci fıkra hükmü, kanun yolu aşamasında da geçerlidir. Şahıs varlığına ilişkin dava ve işlerde avukat aracılığıyla temsil zorunluluğu yoktur. 62 şeklinde bir düzenlemeyi içeren 77'nci madde hükmü, Tasarı'nın 16.4.2008 tarihinde TBMM Başkanlığına sevkı sırasında metinden çıkarılmış ve onun yerine HUMK sistemini muhafaza eden 76'ncı (HMK m.71) madde getirilmiştir. Hükmün madde gerekçesi, "Hukuk davalarında sağlıklı olarak hakkın korunabilmesi ve elde edilebilmesi maddi hukuk bilgisi yanında, usul hukuku bilgisi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bu bilgilere sahip olabilmek ve edindiği bilgileri gerektiği gibi ihtiyaç halinde kullanabilmek ise, hukuk eğitimi alarak, avukatlık veya hakimlik stajı yapılarak elde edilebilmekte, hatta bunların dahi yeterli olmadığı hukuki uyuşmazlıklar olabilmektedir. Dava ve cevap dilekçesinin yazılması, hakkın ispatına yarayan delillerin belirlenip mahkemeye bildirilmesi, süreler, itirazlar, kanun yollarına başvuru gibi her biri kendi içinde haklı sonuca ulaşabilmede özel bir önem taşıyan yardım imkanlarından yararlanmak suretiyle, dava ve takiplerde kendilerini temsil ettirebileceklerdir."

yürütebileceklerini düzenleyen katı kurallara sahiptir. Almanya'daki bu katı düzenlemeler, karşılaştırmalı hukuk bağlamında Türk ve İsviçre hukuklarıyla kıyaslandığında belirgin farklılıklar göstermektedir. Türk Medeni Usul Hukuku, kural olarak avukatla temsil zorunluluğu öngörmemekte; taraflara davalarını bizzat yürütme hakkı tanımaktadır.

aa. Alman Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu

Alman medeni yargılama hukukunda avukatla takip zorunluluğu (*Anwaltszwang*) belirli dava ve mahkemelerde tarafların davalarını bir avukat aracılığıyla sürdürmelerini şart koşan bir durumdur. Özellikle yüksek mahkemelerde, kanun koyucu davaların bir avukat aracılığıyla takibini zorunlu görmüştür. Nitekim Alman Medenî Usul Kanunu'nun (*Zivilprozessordnung, ZPO*) 78'inci maddesi bu zorunluluğu düzenlemektedir. Alman hukukunda avukatla temsil, adil yargılama ve usul ekonomisi açısından temel bir prensip olarak kabul edilir ve birçok durumda tarafların davayı bizzat takip etmeleri mümkün değildir³¹. Özellikle eyalet mahkemesi ve onun üstündeki yargı mercilerinde avukatla takip bir gerekliliktir. Hatta kural olarak avukatla takip serbestisinin tanındığı sulh mahkemesi nezdindeki bazı özel durumlarda dahi kanun avukatla temsil şartını öngörmüştür. Bu çerçevede Alman medeni usul sistemi, belirli bir seviyenin üzerindeki davalarda tarafların profesyonel hukuki yardım almasını zorunlu kılarak hem tarafların hakkını korumayı hem de yargılamanın sağlıklı işlenmesini amaçlamaktadır³².

Almanya'da sulh mahkemeleri düzeyinde, kural olarak tarafların davalarını bir avukat olmaksızın bizzat takip etmelerine izin verilir; burada avukatla temsil zorunluluğu bulunmamaktadır. Özellikle nispeten düşük değerli alacaklar ve basit uyuşmazlıklar ilk derece olarak sulh mahkemelerinde görüldüğünden, hukuk sistemi bu aşamada bireylerin mahkemeye kolay erişimini sağlamak için avukatla temsil mecburiyeti öngörmemiştir³³. Bununla birlikte, aile hukuku kapsamına

³¹ Leo Rosenberg/Karl Heinz Schwab/Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht*, 17. B., München 2010, s. 139-140; Wolfgang Lücke, *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europaisches Zivilverfahrensrecht*, 10. B., München 2011, s. 81; Walter Zeiss/Klaus Schreiber, *Zivilprozessrecht*, 12. B., Tübingen 2014, s. 22; Christoph Paulus, *Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europaisches Zivilprozessrecht*, 5. B., Berlin 2013, s. 40; Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit, *Grundkurs ZPO Erkenntnis- und Zwangsvollstreckungsverfahren*, 15. B., München 2020, s. 14.

³² Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 139-140; Lücke, s. 81; Zeiss/Schreiber, s. 22; Paulus, s. 40; Musielak/Voit, s. 14. Alman adli yargı (*ordentliche Gerichtsbarkeit*) teşkilatı, dört temel kademe şeklinde örgütlenmiştir: Amtsgericht (Sulh Hukuku Mahkemeleri), Landgericht (Asliye Hukuk/Bölge Mahkemeleri), Oberlandesgericht (Yüksek Bölge Mahkemeleri) ve en üstte Bundesgerichtshof (Federal Mahkeme). Avukatla temsil zorunluluğu, bu mahkeme kademelerine göre farklılık gösterir. Genel olarak, yargı kademesi yükseldikçe avukatla takip zorunluluğu katılaşmakta; en üst düzeyde ise sadece belirli avukatların davayı takip edebilmesine kadar varan özel şartlar bulunmaktadır.

³³ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 141; Lücke, s. 81; Zeiss/Schreiber, s. 24; Paulus, s. 41; Musielak/Voit, s. 15.

giren bazı özel dava türlerinde sulh mahkemesi nezdinde de avukat zorunluluğu vardır. Örneğin, boşanma davalarında Alman Aile Mahkemesi Usulü Kanunu (FamFG) 114'üncü maddesi uyarınca taraflardan en azından davayı açan eşin bir avukatla temsil edilmesi şarttır. Boşanma davasını başlatmak isteyen eş, dilekçesini ancak bir avukat aracılığıyla mahkemeye sunabilir; diğer eş ise sadece davayı kabul edeceği durumda avukatla temsil edilmek zorunda değildir. Boşanmanın fer'i sonuçları olan nafaka, mal paylaşımı gibi çekişmeli talepler de genellikle avukat aracılığıyla takip edilmelidir. Bu örnek, sulh mahkemesi seviyesinde kural olarak serbest olan kendi kendini temsil etme hakkının, belirli dava konularında kanunla kısıtlandığını göstermektedir³⁴. Onun dışında, sulh mahkemelerindeki adi hukuk uyuşmazlıklarında (örneğin alacak-borç, kira, küçük çaplı tazminat davaları) taraflar dilerlerse avukat kullanmadan kendileri dava açabilir ve cevap verebilirler.

Eyalet mahkemeleri, Alman hukukunda bir kısım davaların ilk derece yargı mercii olup aynı zamanda ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı başvuruların görüldüğü derecedir. Eyalet mahkemeleri düzeyinde avukatla takip zorunluluğu katı biçimde uygulanır. Alman Medeni Usul Kanunu'nun 78'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, eyalet mahkemelerinde taraflar davalarını bir avukat aracılığıyla temsil ettirmek zorundadırlar. Bu, gerek bölge mahkemesinin ilk derece olarak görülen yüksek değerli ya da niteliği itibarıyla önemli davalar, gerekse sulh mahkemesi kararlarına karşı eyalet mahkemesine yapılan başvurular için geçerlidir. Dolayısıyla, bir kişi kendisini avukatla temsil ettirmeksizin eyalet mahkemesinde ne dava açabilir ne de kendisine karşı açılmış bir davayı takip edebilir. Mutlaka baroya kayıtlı bir avukatın vekilliğine ihtiyaç vardır. Eyalet Yüksek Mahkemesi, eyalet mahkemelerinin üzerindeki temyiz merci olup genellikle eyalet mahkemesinin kararlarına karşı başvuruları inceleyen yüksek dereceli eyalet mahkemeleridir. Eyalet mahkemesi düzeyinde de avukatla temsil mecburiyeti uygulanır. Buna göre, bir taraf Eyalet Mahkemesi'ne başvururken dilekçesini bir avukat imzasıyla sunmak ve yargılama boyunca avukat aracılığıyla temsil edilmek durumundadır³⁵.

Alman hukuk sisteminin en üst yargı mercii olan Federal Mahkeme (BGH), medeni yargılamada avukatla takip zorunluluğunun en katı ve özel şekline sahiptir. Alman Medeni Usul Kanunu'nun 78'inci maddesinin birinci fıkrasında, Federal Mahkemede görülen davalarda taraflar ancak Federal Mahkemede kabul edilmiş (yetkili) bir avukat aracılığıyla temsil edilebilirler. Bu, Federal Mahkeme önünde davayı takip edebilme yetkisinin sadece belli bir statüye sahip avukatla-

³⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 142; Lüke, s. 81; Zeiss/Schreiber, s. 25.

³⁵ Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 142; Lüke, s. 81; Zeiss/Schreiber, s. 27.

ra tanındığı anlamına gelir. Gerçekten de Alman hukukunda davalarda, sadece Federal Mahkemede özel olarak ruhsatlandırılmış avukatlar geçerli usul işlemleri yapabilir; diğer avukatların bu mahkemede görev alma yetkisi bulunmamaktadır.

Alman hukukundaki avukatla takip zorunluluğu, Türk hukukundaki durumla kıyaslandığında belirgin farklılıklar vardır. Türk medeni usul hukukunda kural olarak avukatla temsil zorunluluğu bulunmaz; taraflar davalarını bir avukatla temsil edilmeksizin kendileri takip etme serbestisine sahiptirler. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 71'inci maddesinde, "Taraflar, davalarını kendileri veya vekilleri aracılığıyla takip edebilirler" denilerek avukatla temsilin ihtiyarî olduğu ortaya konulmuştur. Örneğin, bir kişi Asliye Hukuk Mahkemesinde kendi başına dilekçe verip duruşmaya katılabileceği gibi, bölge adliye mahkemesine istinaf dilekçesini veya Yargıtay'a temyiz dilekçesini de bizzat kendisi sunabilir. Mahkemeler, avukat olmadan yapılan bu işlemleri geçerli saymakta ve esası incelemektedir. Bu durum, Alman hukukundaki üst mahkemeler düzeyinde görülen katı uygulamadan farklıdır. Zira Alman hukukunda benzer aşamalarda avukat olmadan işlem yapılamayacağı düzenlenmiştir. Türk hukukuyla Alman hukuku arasındaki bir diğer fark, en üst mahkemeye erişimdeki temsil şartlarından kaynaklanır. Alman hukukunda Federal Mahkeme nezdinde sadece özel izinli avukatlar dava takip edebilirken, Türk hukukunda Yargıtay'da böyle bir kısıtlama yoktur. Türkiye Barolar Birliği'ne kayıtlı herhangi bir avukat Yargıtay'da müvekilini temsil edebilir. Her iki hukuk sistemi arasındaki bu farklı yaklaşımın arka planında, hak arama hürriyeti ve yargılamanın etkinliği dengesi konusundaki tercihler yatmaktadır. Türk hukukunda Anayasa'nın 36'ncı maddesindeki hak arama özgürlüğü kapsamında bireylerin mahkemeye erişiminin önünde şekli engeller konulmaması prensibi benimsenmiştir. Bu sebeple, bir kişinin maddi imkânı olmasa bile kendi davasını açabilmesi, bir avukat bulamadığı için dava hakkından mahrum kalmaması amaçlanır. Alman hukukunda ise, mahkemeye erişim hakkı tamamen reddedilmeksizin, belirli aşamalarda profesyonel yardım alınmasının mecburi tutulmasıyla daha "korumacı" bir usul anlayışı hâkimdir. Alman öğretisi, avukat zorunluluğunun aslında tarafların haklarını daha etkin savunmaları ve usul kurallarına uymakta zorlanarak hak kaybına uğramamalarını sağladığını vurgulamaktadır. Ancak Türk hukukunda da bazı özel durumlarda benzer bir korumacı yaklaşımın izleri görülmüştür: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 71'inci maddesinde, "Hâkim, yargılama sırasında taraflardan birinin davayı gereği gibi takip edecek yetenekte olmadığını görürse, o tarafa bir vekil tutmasını emredebilir" hükmü yer alır. Bu düzenleme, mahkemenin takdirine bağlı olarak, tarafın kapasitesinin yetersiz olduğu hallerde fiilen bir avukatla temsil zorunluluğu getirebiliyordu. Uygulamada nadir olarak başvuru bu mekanizma, Türk

hukukunda genel kuralın istisnası olarak değerlendirilmiştir. Yine Türk hukukunda, ceza muhakemesinde belirli ağır suçlarda avukatın mecburi olması (müdafî zorunluluğu) gibi örnekler bulunmakla birlikte, medeni yargı alanında benzeri bir zorunluluk mevcut değildir. Her ne kadar Türk hukukunda avukatla temsil bir hak ve imkân olarak tanınmışsa da bu bir yükümlülük değildir. Türk hukuku taraflara dava açma ve takip etmede serbesti tanıyarak mahkemeye erişimi maksimum düzeyde kolaylaştırmayı hedeflerken, Alman hukuku belirli kademelerde avukat zorunluluğu getirerek usulün düzgün işlemlerini ve tarafların korunmasını hedeflemektedir. Bunun sonucu olarak Alman yargı pratiğinde mahkemeler önünde dilekçelerin ve beyanların bir hukukçu süzgecinden geçerek sunulması sağlanırken, Türk yargısında hâkim, avukat olmadan dava yürüten taraflara usul konusunda gerektiğinde yardımcı olmak durumunda kalabilmektedir. Her iki sistem de kendince avantajlar barındırmakla birlikte temel yaklaşım farkı kanun koyucuların önceliklendirdiği değerlere dayanmaktadır.

bb. İsviçre Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu

İsviçre medeni yargılama hukukunda kural olarak avukatla takip zorunluluğu bulunmamaktadır. İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu (*Zivilprozessordnung, ZPO*) uyarınca taraflar davalarını kendileri yürütebilirler. Bu serbesti, hukuki dinlenilme ve mahkemeye erişim haklarını kolaylaştırma amacına dayanır³⁶. İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu'nun 68'inci maddesine göre, her dava ehliyetine sahip taraf davada kendisini temsil ettirebilir. Avukatla takip zorunluluğu yerine, İsviçre hukukunda "avukat tekeli" (*Anwaltsmonopol*) ilkesi benimsenmiştir. İsviçre'de ilk derece mahkemelerinde genel kural, tarafların davalarını avukat olmadan da yürütebilmeleridir. Bu bağlamda, hiçbir ilk derece yargı merciinde avukatla temsil zorunluluğu düzenlenmemiştir. Dolayısıyla, bir davacı veya davalı, ilk derece mahkemesinde dilekçelerini bizzat verebilir, duruşmalara kendisi katılabilir ve iddia ile savunmalarını kendisi yapabilir. İsteyen taraf elbette bir avukatla temsil olunabilir; ancak bu tamamıyla isteğe bağlıdır³⁷. İsviçre'nin en yüksek yargı mercii olan Federal Mahkeme huzurunda da avukatla temsil zorunluluğu bulunmamaktadır. Her ne kadar Federal Mahkeme nezdindeki yargılama usulleri son derece teknik ve yazılı dilekçeye dayalı olsa da, bir tarafın kendini bizzat temsil etmesi mümkündür. Federal Mahkeme Kanunu (*Bundesgerichtsgesetz, BGG*)'nun 40'ıncı maddesine göre, eğer bir taraf vekille temsil edilmek isterse, onu ancak İsviçre'de avukatlık yapma yetkisine sahip bir avukat temsil edebilir. Yani Federal Mahkeme düzeyinde

³⁶ Karl Spühler/Anette Dolge/Myriam Gehri, *Schweizerisches Zivilprozessrecht und Grundzüge des internationalen Zivilprozessrecht*, 9. B., Bern 2010, s. 85 vd.; Christoph Leuenberger/Beatrice Uffer-Tobler, *Schweizerisches Zivilprozessrecht*, Bern 2010, s. 81.

³⁷ Spühler/Dolge/Gehri, s. 85 vd.; Leuenberger/Uffer-Tobler, s. 81.

avukat tekeli bulunmaktadır; bir tarafın yerine dilekçe verecek veya duruşmaya katılacak kişi, baroya kayıtlı bir avukat olmalıdır. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi önünde teorik olarak avukatsız başvuru yolu açık tutulmuştur; örneğin bir temyiz dilekçesi, tarafın kendisi tarafından kaleme alınarak da sunulabilir. Özellikle, bir tarafın davayı kendi yürütebilecek yeterlilikte olmadığına açıkça görülmesi halinde, mahkeme ondan bir temsilci (avukat) tutmasını isteyebilir; eğer taraf buna uymazsa mahkeme resen bir avukat görevlendirebilir. Bu düzenleme, karmaşık yüksek yargı süreçlerinde tarafların hak kaybına uğramaması ve etkin bir yargılamanın sağlanması amacı taşımaktadır³⁸.

4. Takip Bakımından Avukatla Temsil Zorunluluğu

Abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yolu, avukat aracılığıyla takip edilen abonelik alacaklarını kapsar. Dolayısıyla hem alacağın niteliğinin abonelik sözleşmesinden doğması hem de alacağın avukat aracılığıyla takip edilmesi şarttır³⁹. 7155 Sayılı Kanun'un 2'nci maddesinde açıkça belirtildiği üzere alacaklı vekili, MTS üzerinden bu takibi başlatabilir. Böylece ilgili icra harcı ve tebligat giderleri sistem üzerinden ödenerek takip talebi oluşturulur ve sistem tarafından otomatik olarak ödeme emri üretilir. Kanun, kapsamına giren takiplerin sadece bu özel yöntemle başlatılabileceğini, aksi halde icra dairesinin talebi reddedeceği düzenlenmiştir (ASKATK m.2/II). Bir başka ifadeyle, şartları uygun olan abonelik alacaklarında alacaklı bir avukat aracılığıyla takip yapıyorsa, klasik ilamsız icra yoluna başvurmak mümkün değildir; bu özel yol zorunlu hale gelmiştir. Ancak, Kanun gerekçesinde açıkça, "alacak türü itibarıyla bu Kanun kapsamında olmakla beraber avukat tarafından takip edilmeyen alacakların, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre takibinin mümkün olduğu" belirtilmiştir. Dolayısıyla, abonelik alacaklısı eğer avukatla temsil edilmek istemiyorsa, bu takip yolunu kullanmak zorunda değildir, bizzat kendisi genel haciz yoluyla icra takibi başlatabilir. Bu durumda, 7155 sayılı Kanun'un öngördüğü takip yolu devreye girmeyecek, genel haciz yoluyla takip işlemleri uygulanacaktır. Uygulamada büyük ölçekli abonelik hizmeti sunan şirketler genellikle avukatla takip yoluna gittikleri için bu yol fiilen abonelik alacaklarının büyük kısmında kullanılmaktadır. Ancak Kanun'un bu istisnai düzenlemesi, küçük ölçekli alacaklıların veya avukatla temsil edilmeden takip yapmak isteyenlerin, genel hükümlere göre takip haklarını saklı tutmaktadır.

³⁸ İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun 69'uncu maddesinde, "Bir tarafın davayı kendisinin yürütemeyeceği açıkça anlaşılıyorsa, mahkeme onu bir temsilci görevlendirmeye çağırabilir. Taraf, belirlenen süre içinde bu çağrıya uymazsa, mahkeme onun için bir temsilci atar." düzenlenmiştir. Spühler/Dolge/Gehri, s. 87; Leuenberger/Uffer-Tobber, s. 83.

³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 269-270; Yılmaz/Arsalan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 453; Aşık/Oruç/Tok/Saçar, s. 337; Özekes, s. 230; İçen, s. 85.

Türk hukukunda kural olarak davalarda veya icra takiplerinde avukatla temsil zorunlu değildir; taraflar kendi işlerini kendileri takip edebilir. Ancak abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan icra takiplerinde, 7155 sayılı Kanun ile getirilen özel düzenleme çerçevesinde, avukatla temsil fiilen zorunlu hale gelmektedir. Atalı/Ermenek/Erdoğan, avukatla temsil zorunluluğunu iki açıdan eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak, alacaklı ile borçlu arasındaki eşitliğe aykırı olduğunu belirtilmiştir. Takibin bir tarafı için (alacaklı) avukatla temsil zorunluluğu getirilmişken, diğer taraf için (borçlu) böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. İkinci olarak, alacaklılar açısından eşitlik bozulmaktadır. Zira büyük çaplı işletmeler açısından bünyelerinde hâlihazırda avukat bulunması sebebiyle 7155 sayılı Kanun hükümlerinden istifade etmek mümkün olacakken, daha küçük işletmeler (örneğin yerel bir gazete, dergi aboneliğinde) bir avukatla temsil edilmedikleri takdirde ancak genel haciz yolu ile takip başlatabilecektir⁴⁰.

a. Takipte Avukatla Temsil Zorunluluğu Bakımından Alacaklının Durumu

Abonelik alacaklarına özgü MTS, baştan sona avukat aracılığıyla yürütülecek şekilde tasarlanmıştır. Kanun'un açık ifadesiyle, bu takip yoluna başvurmak ancak avukat aracılığı ile mümkündür. Alacaklı şirket veya kişi, bir avukatın elektronik imzasıyla UYAP Avukat Portal üzerinden MTS'ye giriş yaparak takip başlatır. Avukat olmadan doğrudan MTS üzerinden takip talebi oluşturmak teknik ve hukuki olarak mümkün değildir (ASKATK m.4/I). Nitekim Kanun kapsamındaki icra takiplerinin, bir avukat vasıtasıyla başlatılması ve yürütülmesi zorunlu kılınmıştır (ASKATK m.2/I). Dolayısıyla abonelik sözleşmesine dayalı alacaklarda eğer alacaklı bir avukatla temsil ediliyorsa, takip işlemleri avukat aracılığıyla ve MTS üzerinden yapılmak zorundadır. Avukat marifetiyle takip edilen abonelik alacaklarında avukatla temsil, takip işlemlerinin her aşamasında zorunlu tutulmuştur. Ödeme emrinin gönderilmesi, itirazın sisteme işlenmesi, yetki itirazının kabulü veya haciz talepleri işlemleri avukat tarafından sistem üzerinden gerçekleştirilir⁴¹.

Borçlunun ödeme emrine itiraz etmesi halinde, alacaklı icra takibi duracağı için alacağını tahsil etmek amacıyla itirazın iptali davası açabilir veya icra mahkemesinde itirazın kaldırılmasını talep edebilir. Avukatla temsil, icra mahkemesindeki bu yargılamada da genel hükümlere tabidir. Yani kural olarak mecburi değildir. Alacaklı, dilerse duruşmaya kendisi katılıp talepte bulunabilir; dilerse bir avukat aracılığıyla temsil olunabilir. Kanunen, icra mahkemesinde alacaklının sadece avukatla temsil zorunluluğuna dair özel bir hüküm yoktur. Bu nedenle bu

⁴⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 405.

⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 270-271; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 456 Özekes, s. 230; Bahadır, s. 140; Özçelik, s. 382.

aşamada da avukatla temsil tercihe bağlıdır. Alacaklı, genel mahkemede itirazın iptali davası da açabilir. Bu aşamada avukatla temsil zorunluluğu genel hükümlere tabidir. Yani dava açılırken ve yargılama sırasında, kanunen tarafların avukatla temsil zorunluluğu bulunmasa da uygulamada özellikle şirket niteliğindeki alacaklılar bu davaları da avukat aracılığıyla takip eder.

MTS üzerinden yürütülen takipte borçlu itiraz etmez ve ödeme de yapmazsa, alacaklı haciz talep ederek takibe devam edebilir. Bu aşamada dosya fiilen icra dairesine intikal ettiğinde de eğer alacaklı baştan beri avukat ile temsil edilmişse avukat haciz işlemlerini yürütmeye devam edecektir. Hukuken, haciz işlemleri sırasında da vekille temsil zorunluluğu yoktur; alacaklı isterse hacze kendisi de katılabilir. Ancak kurumsal alacaklıların genelde vekilleri haciz işlemlerini takip eder. Sonuç olarak, abonelik sözleşmesine dayalı icra takibinin tüm kritik aşamalarında (takip talebi, ödeme emri, itiraz, haciz talebi) avukatın süreci yürütmesi esas hale gelmiştir. Kanun, bu özel takip yolunu ancak avukat aracılığıyla kullanılabilir kılarak, takip işlemlerinin avukat tarafından yapılmasını ve dijital sistemin doğru işletilmesini amaçlamıştır.

Türk hukukunda bazı tüzel kişilere, genel olarak avukat bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Özellikle 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 332'nci maddesi ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 35'inci maddesi uyarınca, esas sermayesi belirli bir tutarın üzerinde olan anonim şirketler ile büyük yapı kooperatifleri bir avukatla sürekli sözleşme yapmak zorundadır. Şirket, bir baroya kayıtlı avukat veya hukuk bürosuyla anlaşarak bu yükümlülüğü yerine getirebilir. Aykırılık halinde, şirket hakkında her ay için iki brüt asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanır (Av.K. m.35)⁴². Bu düzenleme, abonelik hizmeti sunan birçok şirketi de kapsamaktadır; zira elektrik, su, telekomünikasyon gibi alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin sermayeleri genellikle bu eşiklerin üzerindedir. Sonuç olarak, uygulamada abonelik sözleşmesiyle hizmet veren çoğu şirket zaten kanunen bir avukat bulundurmak zorundadır. Bu da fiilen MTS üzerinden takip yapma imkânına sahip olmalarını ve bu yolu kullanmalarını kolaylaştırmaktadır. Avukat bulundurma zorunluluğu, şirketlerin her türlü hukuki iş ve davalarında bir avukat desteğine sahip olmasını hedefler. Bu, abonelik alacaklarının icra takibini de kapsar. Avukatlık Kanunu 35'inci maddesi, doğrudan "icra takibini avukatla yapma" demese de şirkete genel bir avukat edinme mecburiyeti yükleyerek dolaylı olarak tüm işlemlerinde avukatın bulunmasını sağlamaktadır. Bu sayede, abonelik sözleşmelerinden doğan alacakların takibi de uzman avukatlar eliyle yürütülmekte, şirket içi personelin yapacağı hataların önüne geçilmektedir. Ancak bu zorunluluk kuralına bazı eleştirilerin getirilmesi mümkündür. Örneğin, şir-

⁴² Özkan, s. 416-419.

ketlerin sözleşme özgürlüğünü sınırladığı, sadece avukatlara yarar sağladığı, şirketlere ilave mali yük getirdiği ve ülke genelinde eşit uygulanmadığı söylenebilir. Ancak, mevcut hukuk düzeninde anonim şirketler belirli büyüklükte ise avukat bulundurmamak zorunda olduğundan, abonelik alacaklısı şirketlerin çok büyük bir kısmı zaten takiplerini avukat vasıtasıyla yapmak durumundadır. Küçük ölçekli olup avukat bulundurma zorunluluğu olmayan şirketler veya şahıs işletmeleri ise, değinilen istisnadan yararlanıp dilerse takibini genel hükümlere göre bizzat yapabilir ya da dışarıdan avukatla temsil edilerek MTS yoluna başvurabilir. Özetle, avukatla temsil zorunluluğu, abonelik sözleşmesine dayalı alacaklarda kanunla getirilen özel bir uygulamadır. Bu zorunluluk, teknik olarak “avukat aracılığıyla takip yapılması halinde uygulanacak yöntem” şeklinde düzenlendiği için, alacaklıya teorik olarak avukatsız yol seçme alternatifi bırakılmıştır. Bununla birlikte uygulamada abonelik alacaklılarının büyük bölümü avukat bulundurmamakla yükümlü anonim şirketler olduğundan, uygulamada abonelik sözleşmelerine dayalı takiplerde avukatla temsil neredeyse bir zorunluluk halinde görülmektedir.

b. Takipte Avukatla Temsil Zorunluluğu Bakımından Borçlunun Durumu

7155 sayılı Kanun, alacaklı yönünden bir avukatla temsil zorunluluğu getirmektedir. Zira abonelik alacaklarının MTS üzerinden takibi, sadece avukat aracılığıyla yapılabilen bir yöntemdir. Kanun kapsamına giren bir alacak, eğer avukat marifetiyle takip ediliyorsa, mutlaka abonelik sözleşmesinden kaynaklanan para alacaklarının tahsiline ilişkin takip yoluyla başlatılmalıdır; aksi halde icra dairesi takip talebini reddeder. Borçlu açısından ise kanun, avukatla temsil zorunluluğu öngörmemiştir. Borçlu, ödeme emrine itirazını bizzat icra dairesine başvurarak yapabilir veya e-imza ile kendisi gönderebilir; bu işlemler için avukatla temsili mecburi değildir⁴³. Hatta MTS itiraz işlemleri avukat portalı üzerinden değil, doğrudan ilgili taraf (borçlu) tarafından UYAP Vatandaş Portalı aracılığıyla yapılacak şekilde tasarlanmıştır⁴⁴. Bu, borçlunun sisteme kendi adına erişip hakkını kullanabilmesini sağlama amacı taşır.

MTS, UYAP altyapısı üzerinde çalışan dijital bir icra takip platformudur. Bu sistem, alacaklı avukatlarına elektronik ortamda takip başlatma kolaylığı sağlarken, borçlulara da dijital kanallardan bilgiye erişim ve itiraz imkânı tanımaktadır. Borçlu, kendisi hakkında MTS üzerinden başlatılan bir takibe ilişkin bilgilere

⁴³ Pekcantez/Atalay/Özekes/Sungurtekin Özkan, s. 270-271; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 456 Özekes, s. 230; Bahadır, s. 140; Özçelik, s. 382.

⁴⁴ 7155 sayılı Kanun'un amacı, sözleşmelerinden ve bu sözleşmelerin ifası amacıyla tüketiciye sunulup bedeli faturaya yansıtılan mal veya hizmetten kaynaklanan para alacaklarına ilişkin haciz yoluyla ilamsız icra takiplerinin, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) bünyesinde oluşturulan Merkezî Takip Sistemi üzerinden başlatılmasına ve haciz aşamasına kadar yürütülmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (ASKATK m.1).

e-Devlet (UYAP Vatandaş Portalı) aracılığıyla erişebilir. E-Devlet kapısında sunulan “İcra Dosyası Sorgulama” hizmeti sayesinde, tarafı olduğu icra takiplerini görüntülemesi mümkündür. MTS kapsamında oluşturulan ödeme emri, borçluya tebliğ edildiğinde, borçlu e-Devlet sistemine giriş yaparak bu ödeme emrinin bir örneğini görebilir. Ayrıca ödeme emrinde belirtilen borç tutarı, dosya numarası, alacaklı bilgileri gibi detaylar da portal üzerinden sunulmaktadır. Bu sayede borçlu, fiziken icra dairesine gitmeden dosyasının durumunu takip edebilir. Borçlu, e-Devlet üzerinden tebligat tarihini ve evrakları da görebilir; böylece itiraz süresinin ne zaman başlayıp biteceğini hesaplayabilir. İtiraz dilekçesi, MTS dosyasına eklenir ve borçluya bir başvuru numarası verilir. Portal, itirazın başarıyla kaydedildiğine dair borçluya bildirim yapar. Borçlu, bu dijital itiraz sürecini kullanırken yedi günlük süre kuralına özellikle dikkat etmelidir; zira portal üzerinden itirazını son güne bırakması halinde teknik aksaklık risklerini göze almış olur. Elektronik itiraz yapamayanlar ise en yakın herhangi bir icra dairesine gidip itiraz dilekçesini fiziken verebilirler (ASKATK m.7, I). MTS, ülke çapında merkezi bir sistem olduğundan, borçlunun itiraz için takibin bulunduğu şehirdeki icra dairesine gitmesi gerekmez; “herhangi bir icra dairesi aracılığıyla” itiraz edilebileceği açıkça belirtilmiştir. Bu, borçluya coğrafi esneklik sağlayan önemli bir kolaylıktır. Takip talebine eklenen abonelik sözleşmesi ve fatura örnekleri UYAP sistemine yüklendiği için, borçlu talep ettiğinde icra dairesinden veya UYAP portalından bu belgeleri inceleyebilir. Bu, borçlunun neye itiraz edeceğini bilmesi açısından önemlidir. İkinci olarak, itiraz hakkı en temel hakkıdır ve yukarıda detaylı açıklandığı üzere 7 gün içinde bu hakkını kullanarak kendisini savunabilir. Üçüncü olarak, ödeme hakkı bir bakıma borçlunun menfaatinidir; zira kanun borçluya takibi sona erdirmeye fırsatı tanımıştır. Borçlu, borcun aslına ek olarak faiz ve takip masraflarını da ödeyerek yedi gün içinde dosyayı kapatma hakkına sahiptir. Bu şekilde ödenen borç için ayrıca icra tahsil harcı alınmaması, borçlunun daha az masrafla kurtulmasını sağlayan bir avantajdır. Dördüncü olarak, borçlunun dijital işlemler yapabilme hakkı vardır: Kendi elektronik imzasını kullanarak işlemlerini hızla gerçekleştirebilir, dosyasını çevrimiçi ortamda takip edebilir. Teknolojiye erişimi olan borçlular açısından bu hak, usul ekonomisi ve çabukluk bakımından büyük kolaylık sunar. Beşinci olarak, borçlunun yetki itirazında bulunma hakkı vardır ki bu da onun lehine bir korumadır; eğer takibin yanlış yer icra dairesinde başlatıldığını düşünürse, örneğin kendi ikametgahı dışında bir yerde takip yapıldıysa, yetki itirazıyla dosyanın kendi yargı çevresine alınmasını talep edebilir. Bu, borçlunun alacaklının seçtiği uzak bir yerde savunma yapmak zorunda kalmaması için getirilmiş adil bir imkandır. Nitekim borçlu sadece yetkiye itiraz ederse, yeni bir ödeme emri tebliğine gerek kalmadan doğru icra dairesinde işlemlerin devam

etmesi mümkün olacaktır. Son olarak, borçlunun takip sürecinde kötüye kullanım durumlarına karşı hak arama yolları da saklıdır. Örneğin, alacaklının MTS'ye yanlış veya fazla tutar girmesi halinde borçlu, itirazın yanında şikâyet yoluna (İİK m.16) başvurabilir. Keza MTS'de teknik aksaklıklar borçlunun itirazını engellersen, bu konuda da usulî haklarını (eski hale getirme talebi gibi) kullanabilir. Bu yönüyle MTS, tamamen dijital bir platform olmakla beraber, borçlunun klasik icra hukukundan gelen tüm itiraz/şikâyet mekanizmalarını da bünyesinde barındıran bir sistemdir. Özetle, borçlu MTS'de haklarını zamanında ve doğru kullandığı takdirde, aleyhine haksız bir takibin ilerlemesini etkili bir biçimde önleyebilir.

Borçlunun kendisini avukatla temsil ettirme zorunluluğu bulunmaması, hukuki ve anayasal yönden isabetli bir tercihtir. Aksi yönde bir düzenleme, özellikle küçük meblağlı fatura borçları açısından, borçluya orantısız bir külfet yükler ve adalete erişimini güçleştirebilirdi. Anayasa Mahkemesi'nin avukatla temsil zorunluluğuyla ilgili değerlendirmelerinde de ancak ciddi bir kamu yararı söz konusu olduğunda ve sınırlı hallerde böyle bir yükümlülüğün anayasal ilkelere aykırı görülmebileceği belirtilmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, yalnızca büyük anonim şirketlere avukat bulundurma zorunluluğu getiren kuralı iptal etmemiş; bunda da şirketlerin profesyonel hukuki yardımdan faydalanmalarının kamu yararı gerekçesine dayanmasını dikkate almıştır⁴⁵. Abonelik sözleşmesi borçluları

⁴⁵ "... Küçük sermaye birikimlerini büyük malî, ticarî ve sanayi kuruluşlar durumunda toplayan anonim şirketler, günümüzde en önemli iktisadî ve sosyal müesseseler arasında yer almışlardır. Bünyelerinde pay sahiplerine, şirket çalışanlarına, şirket alacaklılarına ve topluma ait birbiriyle çatışan farklı çıkarları barındıran anonim şirketler, sağladıkları büyük sermayelerle, sınırlı sorumluluğun ve tüzelkişi olmanın verdiği olanaklardan da yararlanarak, önemli girişimler gerçekleştirmişler ve ülkelerinin kalkınmalarında yararlı olmuşlardır. Bu bakımdan özellikle esas sermayesi büyük olan anonim şirketlerin, bünyelerinde barındırdıkları farklı çıkarlar arasında denge kurulabilmesi ve halkın bu şirket türüne olan güveninin sarsılmaması için kârlılık ve çağdaş işletmecilik esaslarına uygun olarak verimli biçimde çalıştırılmaları büyük önem taşımaktadır. Anonim şirketlerin çok sayıda ortağı ilgilendiren faaliyetleri, bu kuruluşların toplumda pay sahibi ve yatırımcı kitlesini, çalışanları ve üretilen mal ve hizmetlerin pazarlandığı piyasayı aşan sosyal ve ekonomik etkiler oluşturmalarına yol açmıştır. Anayasa'nın çeşitli maddelerinde yer alan, "... kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak..." (madde 5), "... Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır (madde 48); ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı... planlamak..." (madde 166); Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır..." (madde 167); şeklindeki hükümler, Devletin ekonomik hayatın işleyişini düzenlemek ve gerektiğinde bu alana müdahalede bulunmakla görevli kılındığını ortaya koymaktadır. İtiraz konusu fıkranın ikinci cümlesi ile Türk Ticaret Kanunu'nun 272. maddesinde öngörülen esas sermaye miktarının beş katı veya daha fazla esas sermayesi bulunan anonim şirketlerin sözleşmeli bir avukat bulundurmak zorunda oldukları belirtilerek, esas sermayesi belli büyüklüğe ulaşmış anonim şirketlerin, kurumsal varlıklarını bünyelerinde barındırdıkları farklı çıkarlar arasında adil bir denge kurarak devam ettirebilmeleri için başlangıçtan itibaren yaptıkları her türlü işlemin daha sonra hukuki uyumsuzluğa yol açmayacak şekilde, sağlam bir hukuk temelinde yapılması ve bu şekilde kârlılık ve çağdaş işletmecilik esaslarına uygun olarak verimli biçimde çalıştırılabilmeleri amaçlanmıştır. Başvuru kararında itiraz konusu kural ile getirilen avukat bulundurma zorunluluğunun kapsamının açık ve net olarak belirlenmediği ileri

çoğunlukla bireysel tüketicilerdir ve bunların her birinin avukatla temsile zorlanması ne ekonomik ne de sosyal açıdan makul görülebilir. Ayrıca, icra takibine karşı borçlunun bizzat itiraz edebilme hakkı, onun etkin bir savunma hakkıdır. Bu hakkın kullanımı için avukatla temsil zorunluluğu aransaydı, birçok borçlu salt avukat masrafını göze alamadığı için itirazda bulunmaktan imtina edebilir ve sırf bu yüzden aleyhine haksız takibin kesinleşmesi riski doğabilirdi. Bu durum, hukuki dinlenilme hakkının (HMK m.27) ihlâline yol açabileceği gibi, silahların eşitliği ilkesine de aykırı düşerdi. Çünkü alacaklı, avukat eliyle teknik imkanlarla takibini kolayca başlatabilirken borçluya aynı ölçüde kolay bir itiraz imkânı tanınmaması hakkaniyete aykırı olurdu. Özetle, mevcut hukukî düzenlemeye göre borçlu, isterse bir avukattan yardım alabilmekte ancak bu bir zorunluluk olmamaktadır. Borçlunun lehine olan bu durum, onun hak arama özgürlüğünü pekiştirmekte ve takibe karşı savunmasını ekonomik engellere takılmaksızın yapabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, borçlunun avukatla temsil edilmemesi, takibin geçerliliğini etkilemez; itiraz dilekçesinin borçlu veya kanuni temsilcisi tarafından imzalanıp verilmesi yeterlidir. Bu sayede, abonelik borçları gibi nispeten küçük tutarlı alacaklarda, borçlunun mahkeme yoluna başvurmaksızın hızlı ve masrafsız bir korunma mekanizmasına erişmesi temin edilmiştir. Bununla birlikte borçlunun avukatla temsil zorunluluğunun bulunmaması bazı sorunlar da yaratabilir.

sürülmekte ise de, itiraz konusu kuralın gerekçesinde yargı önüne giden uyuşmazlıkların büyük bir kısmının hukukî ilişki kurulurken gerekli özenin gösterilmemesinden kaynaklandığı belirtildiğinden, yapılan düzenleme ile anonim şirketlerin sadece taraf oldukları davalarda değil, hukuki uyuşmazlık doğmadan önce de avukat bulundurarak, avukatın hukuki yardımından yararlanmalarının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Anayasa'nın 10. maddesinde herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu belirtilmiştir. Eşitlik ilkesinin amacı, hukuksal durumları aynı olanların kanunlara aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak ve kişilere kanun karşısında ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara aynı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Bu ilke ile eylemli değil hukuksal eşitlik öngörülmektedir. Kanun önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, aynı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi zedelenmiş olmaz. Yasal unsurları açısından aynı yapısal özelliklere sahip olmakla birlikte, esas sermayeleri büyük miktarlara ulaşan anonim şirketler, sosyal ve ekonomik hayattaki işlevleri bakımından diğerlerine göre farklılık arz etmektedir. Bu nedenle toplumun sosyal ve ekonomik düzenini önemli ölçüde etkileyebilecek büyüklüğe sahip olan anonim şirketlerin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için kamu otoritesi tarafından bu şirketlerin faaliyetlerine diğerlerine göre farklı şekillerde müdahale edilebilmektedir. Yasakoyucu itiraz konusu kural ile anonim şirketlerin işlevlerinin farklılaşmasına yol açan sermaye miktarının sınırını "Türk Ticaret Kanunu'nun 272. maddesinde ön görülen esas sermaye miktarının beş katı veya daha fazlası" olarak takdir etmiştir. Bu kapsamda esas sermayesi bu miktar ya da üzerinde olan anonim şirketler ile esas sermayesi bu miktardan az olan anonim şirketler, toplumun sosyal ve ekonomik düzenini etkileyecek işlevsel özelliklere sahip olmaları bakımından aynı hukuksal konumda bulunmadıklarından, bunlara farklı kurallar uygulanması eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz (Anayasa Mahkemesi E. 2010/10, K. 2011/110, T. 30.6.2011, Erişim Tarihi 23.02.2025, <https://www.lexpera.com.tr/>).

Borçlu, ödeme emrine itirazını bizzat icra dairesine başvurarak ya da e-imza kullanarak UYAP Vatandaş Portalı üzerinden iletebilir. Her ne kadar bu durum, ilk bakışta borçlunun adalete erişimini kolaylaştıran bir tercih olarak görünse de uygulamada bazı ciddi sorunlara yol açtığı görülmektedir. Öncelikle, mevcut sistemde borçlu, avukatla temsil edilse dahi, avukatı MTS dosyasına UYAP Avukat Portalı üzerinden işlem yapamamaktadır. Başka bir ifadeyle, alacaklının avukatı sisteme tam erişim hakkına sahipken, borçlunun avukatı yalnızca sınırlı erişim imkanına sahiptir. Bu asimetri, “silahların eşitliği” ilkesine aykırı düşebilecek niteliktedir. Takip, avukat eliyle profesyonel bir şekilde başlatılırken, buna karşı geliştirilecek savunmanın borçlu tarafından bizzat ve çoğu zaman teknik destek olmaksızın yapılmasının istenmesi, uygulamada savunma hakkını zayıflatmaktadır. Ayrıca, pratikte UYAP Vatandaş Portalı’nın toplumun ne kadar geniş bir kesimi tarafından etkin biçimde kullanılabildiği de ciddi bir sorgulama konusudur. Örneğin, tüketicilerin büyük bir kısmı UYAP Vatandaş Portalı’ndan haberdar değildir. Bu kesimin yalnızca küçük bir yüzdesi güvenli elektronik imzaya sahiptir. E-imzası olanların da UDF dosya formatını tanıması veya sisteme dosya yüklemesi ciddi teknik bilgi gerektirmektedir. Takip ve itiraz süreci konusunda hukuki danışmanlığa ihtiyaç duyan bireyler, çoğu zaman profesyonel destek almadan yalnız bırakılmaktadır.

Bu koşullar altında, “itiraz hakkının dijital olarak kullanılabilmesi” teorik bir olanak olmaktan öteye gidememektedir. Zira borçlu isterse bir avukatla temsil edilme hakkına sahiptir denilse de avukatın sistemden işlem yapamaması, bu hakkın fiilen kullanılmasını engellemektedir. Borçlunun, avukatı vasıtasıyla UYAP Avukat Portalı üzerinden itiraz etmesi mümkün değildir; bu da ya bizzat icra dairesine gitmesini ya da e-imza sahibi olarak kendisinin işlemi tamamlamasını gerektirir. Oysa avukatın müdahalesi hâlinde, bu işlemlerin profesyonel ve eksiksiz yapılması daha yüksek olasılıktır. Diğer yandan, sistemdeki teknik zorluklar da sürecin pratikte adil yürütmesini engellemektedir. E-imza gerekliliği, belge format uyumu, sınırlı portal erişimi gibi unsurlar, hak arama özgürlüğünü teknik bariyerlere bağlamaktadır. Bu durum özellikle dijital okuryazarlığı sınırlı olan bireyler bakımından açık bir dezavantaj yaratmaktadır. Tüm bu yönleriyle değerlendirildiğinde, borçlu lehine düzenlendiği ileri sürülen sistemin, aslında birçok borçlu açısından hukuki destekten yoksun bırakılma sonucunu doğurduğu görülmektedir. Kendi avukatı tarafından temsil edilme hakkını kullanmak isteyen borçlu bile, UYAP Avukat Portalı’nın yapısı nedeniyle bu haktan tam anlamıyla faydalanamamaktadır. Bu durum, hem savunma hakkı (HMK m.27) hem de adalete erişim ilkesi açısından sorgulanması gereken ciddi bir yapısal soruna işaret etmektedir. Sonuç olarak, MTS sisteminde borçlu açısından avukatla tem-

sil zorunlu olmamakla birlikte etkisiz hâle getirilmiş olması, savunmanın profesyonel destekten yoksun yapılmasına neden olmakta ve sistemin dijitalleştirilmesi suretiyle ulaşılmak istenen “erişilebilirlik” amacını gölgelemektedir. Bu nedenle, borçlunun avukatı aracılığıyla UYAP Avukat Portalı üzerinden işlem yapabilmemesinin önünün açılması hem hukuki eşitlik hem de uygulama adaleti açısından gerekli görünmektedir.

Sonuç olarak, 7155 sayılı Kanun ile oluşturulan Merkezi Takip Sistemi (MTS), alacakların hızlı ve dijital ortamda tahsilini sağlamak amacıyla önemli bir yenilik olarak yürürlüğe girmiştir. Alacaklı açısından zorunlu avukatla temsil öngörülürken, borçlu yönünden avukatla temsil serbest bırakılmış; bu durum, ilk bakışta borçlu lehine bir kolaylık gibi sunulmuştur. Ne var ki, borçlunun avukatı aracılığıyla UYAP Avukat Portalı üzerinden işlem yapamaması ciddi bir yapısal eşitsizlik yaratmaktadır. Takip işlemlerinde profesyonel hukuki destekten yararlanmak isteyen borçluların, teknolojik yeterlilik, e-imza sahipliği ve dijital okuryazarlık gibi engellerle karşı karşıya kalmaları, savunma hakkını fiilen zayıflatmakta ve eşitlik ilkesini ihlal etmektedir. MTS sistemi, her ne kadar borçlunun e-Devlet üzerinden bilgiye ulaşımını ve itirazını mümkün kılıyor olsa da, bu hakkın sadece teknik olarak mevcut olması yeterli değildir. Hukuki güvencelerin gerçek anlamda işlerlik kazanabilmesi, bireylerin bu hakları etkili biçimde kullanabilmesine bağlıdır. Oysa mevcut düzenlemede, borçlu bu hakkı kullanırken ya profesyonel destekten mahrum kalmakta ya da bu desteğe rağmen avukatının sistemi kullanamaması nedeniyle savunmasını etkin şekilde yürütememektedir. Bu durum, dijitalleşmenin amaçladığı adalete erişim, hız ve usul ekonomisi hedefleriyle çelişmektedir. Dolayısıyla, MTS'nin mevcut yapısında borçlunun avukatla temsil edilme hakkının yalnızca teorik bir hak olarak kalmaması, bu hakkın sistemsel düzeyde işlevsel hâle getirilmesi gerekmektedir. Borçlunun avukatı aracılığıyla UYAP Avukat Portalı üzerinden işlem yapabilmemesine izin verilmesi hem silahların eşitliği hem de savunma hakkı bakımından sistemin meşruiyetini ve işlevselliğini güçlendirecektir. Bu değişiklik, özellikle dijital eşitsizliğin doğurduğu hak kayıplarını azaltacak ve MTS'nin hedeflediği erişilebilir adalet anlayışına daha uygun bir yapıya ulaşmasını sağlayacaktır.

c. Takipte Avukatla Temsil Zorunluluğunun Sınırları

7155 sayılı Kanun, avukatla takibi esas almış olsa da avukatla takip etme zorunluluğu getirmemektedir. Kanun'un gerekçesi alacaklının avukatla temsil edilmeden de genel haciz yoluna başvurabileceğini açıkça belirtmiştir. Bu, önemli bir istisna ve sınırdır. Şöyle ki, eğer alacaklı abonelik alacağını bizzat takip etmek isterse, MTS yolunu kullanmayabilir ve doğrudan genel haciz yoluyla takip yapabilir. Bu durumda avukatla temsil söz konusu olmadığından, 7155 sayılı Kanun'un

getirdiği zorunlu usul uygulanmaz; İcra ve İflas Kanunu'nun genel haciz yoluyla takibe ilişkin hükümleri uygulanır⁴⁶. Bu istisna, hukuken avukat bulunduramayan veya bulundurmamak istemeyen küçük ölçekli alacaklıları korumak olduğu söylenebilir. Örneğin, küçük bir yerel derginin abonelik ücretini tahsil etmek isteyen bir yayıncı, avukatla temsil edilmeden de icra takibi yapabilir. Ancak uygulamada abonelik hizmeti sunan tarafların büyük çoğunluğu şirket statüsünde ve genellikle hukuk müşaviri ya da avukat ile çalıştıklarından, MTS yolunu devre dışı bırakma imkânı teorik olarak mevcuttur; fakat pratikte nadir kullanılır.

MTS'nin kapsamı dışında kalan alacak türlerinin başında, para dışındaki talepler gelmektedir. 7155 sayılı Kanun'un kapsamından da anlaşılacağı üzere sadece para alacaklarına ilişkin bir takip usulü düzenlenmiştir. Para dışında bir edayı (örneğin bir malın teslimini veya bir hizmetin ifasını) konu alan alacaklar, haciz yoluyla ilamsız icra kapsamında dahi olsa, MTS'ye uygun değildir. Zira MTS prosedürü, ödeme emri tebliği ve borcun ödenmemesi halinde hacze geçilmesine dayalı bir sistemdir; bu ise mahiyeti gereği yalnızca parasal borçlara uygulanabilir. Dolayısıyla, örneğin bir abonelik sözleşmesinden kaynaklansa bile fatura bedeli dışında bir talep (örn. cihazın iadesi, hizmetin aynen ifası talebi vs.) MTS kapsamında takip edilemez. Bu tür para dışı alacaklar, genel hükümlere göre gerekiyorsa dava yoluyla veya ilamlı icra takibiyle ileri sürülmelidir. Abonelik sözleşmesiyle ilgisi olmayan alacaklar da 7155 sayılı Kanun kapsamı dışındadır. Taraflar arasında hiç abonelik sözleşmesi kurulmamışsa, sadece bir hizmet sunulup faturalanmış olsa dahi, o faturadan doğan alacağın MTS üzerinden takibi mümkün değildir. Nitekim, abonelik sözleşmesi olmaksızın kullanılan bir hizmetin faturalandırılması durumunda dahi 7155 sayılı Kanun'da öngörülen merkezi takip yoluna başvurulamayacağı belirtilmiştir⁴⁷. Bu durumda alacaklı, söz konusu faturaya dayalı alacağı için genel haciz yoluyla ilamsız takip yapmak veya gerekiyorsa mahkemeye başvurmak durumundadır. Özetle, abonelik kavramına girmeyen veya para alacağı niteliği taşımayan talepler, MTS'nin dışında kalmaktadır ve bunlara diğer takip yollarının uygulanması mümkündür.

MTS kapsamı ve avukatla takip zorunluluğu, tarafların niteliğine göre de bazı ayırık durumlar yaratmaktadır. Kanun, MTS yoluyla takip yapabilecek alacaklı tarafı sınırlamıştır. Yalnızca abonelik sözleşmesinin mal veya hizmet sunan tarafı (sağlayıcı şirket veya kurum), bu takip yoluna başvurabilir. Buna karşılık tüketici konumundaki borçlu, abonelik sözleşmesinden kaynaklansa dahi bu yolla alacak takibi başlatamaz; tüketicinin, sağlayıcıya karşı bir alacağı varsa genel takip usullerine göre hareket etmesi gerekir. Örneğin bir tüketici, abonelik söz-

⁴⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 454.

⁴⁷ Özçelik, s. 380.

leşmesi kapsamında şirketten alacağı olan bir bedeli icra yoluyla tahsil etmek istiyorsa, MTS'yi değil doğrudan icra dairesine başvurmayı tercih etmelidir. Kanun koyucu, MTS'yi bir anlamda tüketici alacaklarına kapalı tutarak sadece belirli alacaklıları (abonelik hizmet sağlayıcılarını) hedeflemiştir.

Alacaklı tarafın niteliği açısından da fiilen önemli bir ayrım söz konusudur. Büyük ölçekli abonelik hizmeti sunucuları (örneğin ulusal ölçekte faaliyet gösteren elektrik, su, telekomünikasyon şirketleri) genellikle avukat aracılığıyla tahsilat yapabildikleri için MTS sistemini kullanabileceklerdir. Küçük işletmeler veya bireysel hizmet sunucuları ise, her zaman avukat bulunduramayabilir veya avukatla temsil edilmek istemeyebilirler. Kanun, böyle bir alacaklıya engel olmamakta; eğer alacaklı avukatla temsil edilmezse, onu MTS'ye zorlamamaktadır. Belirtildiği gibi, avukatla takip edilmeyen alacaklar genel hükümlere tâbidir ve bu yöntem alacaklı bakımından geçerli bir alternatiftir. Örneğin küçük bir yerel gazete, abone olan müşterisinden alacağını tahsil için MTS kullanmaksızın doğrudan icra takibi yapabilecektir. Bu tercih, alacaklının büyüklüğüne veya kurumsal yapısına göre değil, avukatla temsil edilip edilmediğine göre belirlenmektedir. Ancak 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 35'inci maddesi uyarınca belirli ölçekteki şirketlerin dava ve icra takiplerinde avukat bulundurma zorunluluğu da göz ardı edilmemelidir. Yani, çok büyük anonim şirketler için zaten bir avukatla çalışma yükümlülüğü bulunduğundan, pratikte bu gibi alacaklılar MTS'yi kullanacaktır. Buna karşılık, kanunen avukatla temsil zorunluluğu olmayan küçük şirketler veya şahıslar, MTS'yi ihtiyari bir imkân olarak değerlendirebilirler. Sonuç itibarıyla, tarafların niteliği (tüketici-şirket, büyük-küçük, vekille temsil edilip edilmemesi gibi durumlar), MTS'nin uygulanıp uygulanmayacağı noktasında belirleyici olmakta ve bu durum avukatla temsil zorunluluğunun kapsamını fiilen daraltmaktadır. Avukatla temsil edilmeyen abonelik alacaklarının statüsü, 7155 sayılı Kanun'un gerekçesiyle açıkça ortaya konmuştur. Kanunun kapsamına giren bir alacak, sırf alacaklısı avukatla temsil edilmedi diye takip edilemez durumda değildir. Aksine, kanun koyucu bu alacakların İcra ve İflâs Kanunu hükümleri çerçevesinde takip edilebileceğini özellikle vurgulamıştır. Kanun gerekçesindeki ifadeyle: "Alacak türü itibarıyla bu Kanun kapsamına girmekle beraber avukat tarafından takip edilmeyen alacakların, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre takibi mümkündür.". Bu hüküm, MTS kapsamındaki alacaklar için dahi avukatla takip etme zorunluluğu olmadığını netleştirmektedir. Yani alacaklı, bir avukat aracılığı olmaksızın kendi adına icra takibi başlatmak isterse, bunu her zamanki usulde icra dairesine başvurarak yapabilecektir. Avukatla temsil edilmeyen alacaklı bakımından takip süreci, bilinen ilamsız icra prosedüründen ibarettir. Takip talebinde, abonelik sözleşmesinden kaynaklı alacak olduğunu belirtme-

sinde bir engel yoktur; icra müdürünün bu bilgiyi görmesi halinde yapacağı tek şey, alacaklının vekille temsil edilmediğini tespit etmek ve talebi genel haciz yolu olarak kabul etmektir. Bu süreçte ödeme emri, borçluya icra dairesince tebliğ edilir ve borçlunun itirazı, ödeme veya takibin kesinleşmesi gibi hususlar tamamen İcra ve İflâs Kanunu'ndaki usule yapılır. Böylece kanun, bir yandan avukat eliyle yürütülen takiplerde merkezi sistemi zorunlu tutarken, diğer yandan avukatsız takiplere klasik yolu açık bırakarak hukukî korumayı sürdürmüştür. Bu yaklaşım, alacaklıyı avukatla temsile zorlamamakta; sadece avukatla temsilde farklı bir usule tabi olacağını öngörmektedir. Özellikle bireysel alacaklılar ve küçük işletmeler bakımından bu istisna, hukuki dinlenilme hakkının ve adalete erişimin teminatı olarak görülmelidir. Aksi halde, avukat masrafını karşılayamayacak durumda olan bir alacaklının, sırf MTS zorunluluğu yüzünden alacağını tahsil edememesi gibi bir sonuç doğabilirdi. Neyse ki 7155 sayılı Kanun, bu türden alacaklıların haklarını genel icra yoluna başvurma imkânı tanıyarak koruma altına almıştır.

III. SONUÇ

Abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarının takibine yönelik özel bir yöntem olarak 7155 sayılı Kanun ile yürürlüğe giren Merkezi Takip Sistemi (MTS), Türkiye'de icra hukuku alanında dijitalleşmenin ve usul ekonomisinin bir yansıması olarak önemli bir yeniliği temsil etmektedir. Bu sistem, özellikle büyük ölçekli hizmet sağlayıcıları açısından hızlı, düşük maliyetli ve etkin bir tahsilat mekanizması sunmakta; klasik ilamsız icra takip yöntemine kıyasla işlemleri otomasyona bağlayarak bürokrasiyi asgariye indirmektedir. Ancak MTS'nin yapısal çerçevesi ve uygulama pratiği dikkatle incelendiğinde, sistemin özellikle avukatla temsil zorunluluğu ekseninde birtakım hukuki ve sosyoekonomik sorunlara yol açtığı görülmektedir.

MTS yalnızca avukat aracılığıyla başvurulabilecek bir takip yöntemidir. 7155 sayılı Kanun'un lafzı ve gerekçesi birlikte değerlendirildiğinde, bu sistemin "avukat eliyle yürütülen" takipler için öngörüldüğü, alacaklının avukatsız temsil edilmesi durumunda ise genel haciz yoluna başvurulabileceği açıkça anlaşılmaktadır. Böylelikle kanun koyucu, avukatla temsil edilen alacaklılar açısından özel bir icra yolu ihdas etmiş; buna karşılık avukatsız takibi seçen alacaklılara klasik yolu açık tutmuştur. Bu yapı, teoride seçenek sunuyor gibi görünse de uygulamada bazı kesimlerin sistemden dışlanmasına neden olmaktadır. Nitekim büyük ölçekli işletmelerin ve anonim şirketlerin çoğunlukla Avukatlık Kanunu gereği zaten bir sözleşmeli avukatla çalışmak zorunda oldukları göz önüne alındığında, bu kurumların MTS'yi tercih etmeleri ve sistemden faydalanmaları olağandır. Ancak

küçük ölçekli işletmeler, yerel yayıncılar ya da şahıs işletmeleri gibi aktörler için bir avukatla sürekli çalışmak hem maliyetli hem de yapısal olarak mümkün olmayabilmektedir. Bu durumda söz konusu alacaklılar ya MTS'ye erişememekte ya da sırf avukatla takip şartı nedeniyle sistemin sunduğu avantajlardan mahrum kalmaktadır. Benzer şekilde, borçlu bakımından da sistemin eşitsizlik doğurabilecek yönleri mevcuttur. Kanun, borçlunun avukatla temsil edilmesini zorunlu kılmamış; borçluya ödeme emrine itiraz ve savunma hakkını bizzat kullanma serbestisi tanımıştır. Bu serbesti, ilk bakışta hak arama özgürlüğü ile uyumlu görünmekte bireyin, avukata ihtiyaç duymadan dijital sistem üzerinden itirazda bulunması teşvik edilmektedir. Ancak uygulamada sistemin işleyişi, borçlunun bu hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesinin önünde çeşitli engeller barındırmaktadır. Bunların başında, borçlunun avukatı olsa dahi avukatın MTS dosyasına UYAP Avukat Portalı üzerinden erişim sağlayamaması gelmektedir. Bu durum, savunma hakkının profesyonel yardım ile kullanılamamasına, dolayısıyla teknik hatalar nedeniyle hak kayıplarına neden olabilmektedir. Ayrıca sistemin işleyişi, e-imza sahibi olmayan veya dijital okuryazarlığı sınırlı olan borçlular için oldukça karmaşık ve erişimi zor bir hale gelebilmektedir. Birçok tüketici, e-Devlet portalı üzerinden itiraz sürecine dair bilgi edinmekte dahi zorlanmakta; itiraz dilekçesinin hazırlanması, dosya formatına uygun şekilde sisteme yüklenmesi gibi teknik ayrıntılar, hukuki yardım olmaksızın sağlıklı bir savunmanın önünü geçmektedir. Borçlunun hukuki yardım alma hakkının teorik düzeyde tanınmış olması yeterli değildir. Uygulamada bu hakkın gerçekten kullanılması ancak sistemin avukatların da borçlu adına işlem yapabilmesine imkân tanınmasıyla mümkün olacaktır. Aksi takdirde, avukatla temsilin yalnızca alacaklı taraf için fiilen işlerlik kazandığı, borçlu taraf içinse hak kaybı riski doğuran bir boşluğa dönüştüğü söylenebilir. Bu durum, Anayasa'nın 36'ncı maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı ve HMK, m.7'deki hukuki dinlenilme hakkı açısından ciddi sakıncalar yaratmaktadır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, MTS'nin etkinliğini ve adaletle uyumunu artırmak amacıyla, UYAP Avukat Portalı, borçlu vekilinin sistem üzerinde işlem yapmasına imkân tanıyacak şekilde yapılandırılmalı; itiraz, yetki itirazı veya diğer taleplerin vekil aracılığıyla yapılması sağlanmalıdır. Bu sayede silahların eşitliği ilkesi ve savunma hakkı gerçek anlamda işlerlik kazanacaktır. MTS'nin kullanılabilirliğini artırmak amacıyla, e-imzası olmayan borçlular için alternatif kimlik doğrulama yöntemleri (örneğin mobil imza veya e-Devlet şifresi) geliştirilmelidir. Ayrıca kullanıcı dostu arayüzler, görsel rehberler ve destek hatları oluşturulmalıdır. Vatandaşlar ve uygulayıcılar için MTS'nin işleyişine ilişkin detaylı, sade ve erişilebilir bir rehber hazırlanmalı; icra daireleri arasında uygulama birliğinin

sağlanması amacıyla HSK ve Adalet Bakanlığı tarafından bağlayıcı içtihat ve genelgeler yayımlanmalıdır. Avukatla temsilin hangi aşamada zorunlu olduğu, hangi işlemlerde tarafların serbest hareket edebileceği hususları açıkça düzenlenmeli; sistemde keyfî uygulamaların önüne geçilmelidir.

Sonuç olarak, MTS sistemi hem teknik altyapısı hem de hukuki çerçevesi itibarıyla modern icra hukukuna önemli katkılar sunmakta; ancak bu sistemin daha kapsayıcı, adil ve erişilebilir olması için yapısal düzeyde bazı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle temsil zorunluluğu bağlamında taraflar arasında doğan eşitsizliklerin giderilmesi, bireylerin savunma haklarını etkin şekilde kullanabilmesi ve sistemin sosyoekonomik ayrımcılığa yol açmaması adına, yukarıda belirtilen önerilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece hem alacaklı hem de borçlu açısından hak arama özgürlüğü, eşitlik ve adil yargılanma hakkı tam anlamıyla güvence altına alınabilir; MTS sistemi sadece teknik değil, aynı zamanda hak temelli bir uygulama modeline dönüşebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Osman, Tüketicinin Korunması Çerçevesinde Mobil Haberleşme Abonelik Sözleşmesinde Genel İşlem Koşulları, 1. B., İstanbul 2013.
- Açıkgöz, Osman, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’un Haksız Şartlarla İlgili Getirdiği Yenilikler” Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2015, C. 21, S. 2, s. 805-838.
- Akbal, Mehmet, “Medeni Yargılama Hukukunda Adli Yardım”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, S. 93, s. 147-173.
- Akkan, Mine, Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu, 1. B., Ankara 2010.
- Aksu, Raziye, “Avukatlık Sözleşmesinin Unsurları ve Hukuki Niteliği”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2016, S. 27, s. 861-890.
- Altaş, Hüseyin, “Telekomünikasyon Alanındaki Abonelik Sözleşmeleri”. Prof. Dr. Ali Naim İnan’a Armağan, Ankara 2009, s. 157-167.
- Arslan, Ramazan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, İcra ve İflas Hukuku, 10. B., Ankara 2024.
- Aslan, Ali Çetin, “Avukatlık Tekeline Genel Bir Bakış”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1669-1711.
- Aşık, İbrahim/Yakup Oruç/Ozan Tok/Ömer Faruk Saçar, İcra ve İflas Hukuku, 2. B., Ankara 2023.
- Atalı, Murat/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan. Medeni Usul Hukuku, 5. B., Ankara 2022.
- Atalı, Murat/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, İcra ve İflas Hukuku, 4. B., Ankara 2021.
- Ateş, Derya/Süleyman Çetin, Avukatlık ve Noterlik Hukuku, 6. B., Ankara 2024.
- Bahadır, Zeynep, “Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 23, S. 3, s. 129-159.
- Bal, Yakup, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Abonelik Sözleşmeleri, 1. B., Ankara 2020.
- Budak, Ali Cem/Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku, 2. B., Ankara 2018.
- Budak, Ali Cem/Duygu Diker Koçak/Eylem Apaydın/Varol Karaaslan/Fatih Aydemir, Avukatlık ve Noterlik Hukuku, 3. B., İstanbul 2023.
- Diñç, Güney, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Silahların Eşitliği”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2005, S. 57, s. 283-306.
- Edis, Enes, Tüketicinin Korunması Hukukunda Taahhütlü Abonelik Sözleşmesi, 1. B., Ankara 2023.

- Erdoğan, Kemal “Taahhütlü Abonelik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 26, S. 3, s. 271-330.
- Erdoğan, Mehmet Şirin, “Avukatlıkta Tekel Hakkı”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı III, Ankara 2004, s. 138-155.
- Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 29. B., Ankara 2024.
- Erzeybek, Hakan, “Hukuk Yargılamasında Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Adli Yardımdan Yararlanması Meselesi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024, C. 7, S. 3, s. 697-719.
- Gören Ülkü, Nazlı, “Medeni Yargılama Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 16, S. 3-4, s. 309-325.
- Güner, Semih, Avukatlık Hukuku, 6. B., Ankara 2015.
- Hanağası, Emel, Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi, Ankara 2016.
- İçen, Adem, 7155 Sayılı Kanun’a Göre Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Haciz Yoluyla İlamsız Takip Usulü, 1. B., İstanbul 2023.
- İyimaya, Ahmet, “Avukatlıkta Tekel Hakkı”. Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2004, Avukatlık Mesleği ve Savunma Hakkı III, Ankara 2004, s. 157-170.
- Kama, Musa, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Abonelik Sözleşmeleri, 1. B., İstanbul 2020.
- Karakaş, Seren, Tüketici Hukukunda Taahhütlü Abonelik Sözleşmeleri, 1. B., Ankara 2021.
- Kavasoglu, Abdurrahman, “Medeni Usul Hukukunda avukatla Dava Takip Zorunluluğu”, Terazi Hukuk Dergisi, Y. 2008, S. 26, s. 17-25.
- Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 28. B., Ankara 2024.
- Kılınç, Ayşe, Medeni Usul Hukukunda Adli Yardım, 1. B., Ankara 2013.
- Koca, Güneş, (Tüketicinin Korunması Açısından) Abonelik Sözleşmeleri Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.
- Köse, Yasin, “Abonelik Sözleşmeleri”, Adalet Dergisi, Y. 2011, S. 41, s. 149-163.
- Leuenberger, Christoph/Beatrice Uffer-Tobler, Schweizerisches Zivilprozessrecht, Bern 2010.
- Lüke, Wolfgang, Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilverfahrensrecht, 10. B., München 2011.
- Musielak, Hans Joachim/Wolfgang Voit, Grundkurs ZPO Erkenntnis- und Zwangsvollstreckungsverfahren, 15. B., München 2020.
- Oğuzman, Kemal/ Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. B., İstanbul 2024.
- Ozanemre Yayla, Tolunay, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. B., İstanbul 2023.
- Özçelik, Volkan, “Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun’a Göre İcra Takibi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2019, C. 7, S. 14, s. 375-395.

- Özekes, Muhammet, “Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Yeni Takip Yolu 7155 sayılı Kanun'un Düzenlemesi”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 2018, C. 83, S. 3, s. 225-256.
- Özkan, Ahmet Fatih, “Anonim Şirketlerin Sözleşmeli Avukat Bulundurma Zorunluluğu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2018, C. 9, S. 33, s. 415-461.
- Paulus, Christoph, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europaisches Zivilprozessrecht, 5. B., Berlin 2013.
- Pekcanitez, Hakan/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, Medeni Usul Hukuku, 12. B., İstanbul 2024.
- Pekcanitez, Hakan/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes/Meral Sungurtekin Özkan, İcra ve İflas Hukuku, 11. B., İstanbul 2024.
- Rosenberg, Leo/Karl Heinz Schwab/Peter Gottwald, Zivilprozessrecht, 17. B., München 2010.
- Spühler, Karl/Anette Dolge/Myriam Gehri, Schweizerisches Zivilprozessrecht und Grundzüge des internationalen Zivilprozessrecht, 9. B., Bern 2010.
- Sungurtekin Özkan, Meral, Avukatlık Hukuku, İzmir 2006.
- Şengül, Mehmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. B., İstanbul 2025.
- Taner, Fahri Gökçen, Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği, 2. B., Ankara 2021.
- Topak, Süleyman, “Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartların Bağlayıcı Olmamasının Sonuçları”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2016, S. 122, s. 281-313.
- Yılmaz, Ejder, “Bir Meslek Olarak Dünden Yarına Doğru Avukatlık”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 1995, C. 44, S. 1-4, s. 193-208.
- Zeiss, Walter/Klaus Schreiber, Zivilprozessrecht, 12. B., Tübingen 2014.